

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jemina Yliluoma

RAHANPESUN ILMOITUSVELVOLLI- SUUS JA SEN LAIMINLYÖNTI

Liiketalous
2024

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Jemina Yliluoma
Opinnäytetyön nimi	Rahanpesun ilmoitusvelvollisuus ja sen laiminlyönti
Vuosi	2024
Kieli	suomi
Sivumäärä	61
Ohjaaja	Marika Teirfolk-Naarmala

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin rahanpesuun vahvasti liittyvää ilmoitusvelvollisuutta sekä sen laiminlyöntiä. Tutkimuksen tavoitteena oli vahvasti toisiinsa yhteydessä olevien kysymysten kautta selvittää, puhdistuuko likainen raha koskaan ja mitä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautui ajantasaiseen lainsäädäntöön, oikeuskirjallisuuteen sekä aiheesta saatavilla olevaan sekundaaridataan. Tutkimus toteutettiin lainopillisenä eli oikeusdogmaattisena tutkimuksena, jonka tutkimusmetodeina olivat empiiriset tutkimusmenetelmät, systemaattinen tulkinta sekä osittain sanamuodon mukainen tulkinta. Tutkimusmenetelmäksi opinnäytetyöhön valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus.

Tutkimustulosten perusteella rahanpesulain velvoittama ilmoitusvelvollisuus ei käytännössä toteudu halutulla tai lain velvoittamalla tavalla ja sen noudattamisessa ilmenee paljon puutteita. Suurin osa ilmoitusvelvollisista kokee tuntevansa asiakkaansa tarpeeksi hyvin ja pitävät ilmoituksen tekemistä turhana.

ABSTRACT

Author	Jemina Yliluoma
Title	Obligation to report money laundering and Neglecting to Do
So	
Year	2024
Language	Finnish
Pages	61
Name of Supervisor	Marika Teirfolk-Naarmala

In this thesis, the obligation to report money laundering, which is strongly related to topic area and neglecting doing so were investigated. The goal of the study was to find out, through strongly interrelated questions, whether dirty money ever gets cleaned and what the consequences of neglecting the reporting obligation are.

The theoretical framework of the study was based on up-to-date legislation, legal literature, and to the secondary data available on the subject. The research was carried out as a legal, i.e. legal-dogmatic research, the research methods of which were empirical research methods, systematic interpretation, and partially literal interpretation. Qualitative or qualitative research was chosen as the research method for the thesis.

Based on the results of the research, the reporting obligation mandated by the Money Laundering Act is not implemented in practice as desired, and there are many shortcomings in its compliance.

Keywords	Money laundering, dirty money, obligation to report, risk assessment
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
	1.1 Aiemmat tutkimukset.....	7
	1.2 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet.....	9
	1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus.....	10
	1.4 Tutkimusmenetelmät ja tutkimusmetodit.....	11
	1.5 Tutkimuksen rakenne.....	12
2	RAHANPESU PROSESSINA.....	13
	2.1 Rahanpesun tausta.....	14
	2.2 Rahanpesun tunnusmerkistö ja prosessin vaiheet.....	15
	2.3 Likainen raha.....	18
3	RAHANPESUN SÄÄNTELY SUOMESSA JA KANSAINVÄLISESTI....	22
	3.1 Esirikos.....	25
	3.2 Rikосnimikkeet.....	26
	3.3 Rikosvastuu ja syyksiluettavuuden kriteerit.....	28
	3.4 Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin rangaistavuus.....	33
4	ILMOITUSVELVOLLISUUS.....	39
	4.1 Pankki ilmoitusvelvollisena.....	40
	4.2 Ilmoitusvelvollisen selonottovelvollisuus.....	43
	4.3 Rahanpesuilmoitus ja sen indikaattorit.....	45
	4.4 Liiketoimista pidättäytyminen.....	49
	4.5 Ilmoitusvelvollisen riskiarvio.....	50
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	52
	5.1 Tutkimustulokset.....	52
	5.2 Tutkimuksen pätevyys, eettisyys ja luotettavuus.....	56
	5.3 Jatkotutkimusehdotukset.....	58
	LÄHTEET.....	59

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Rahanpesuprosessin vaiheet	17
Kuvio 2. Rahanpesun tekotavat	27
Kuvio 3. Rikosvastuun kolmiporrasmalli	29
Kuvio 4. Rikosvastuun kaksiporrasmalli	29
Kuvio 5. Kymmenen yleisimmän laadullisen indikaattorin ilmaantuvuuden rahanpesuilmoituksissa aikavälillä 06/2022–06/2023	48
Taulukko 1. Muissa kuin kynnsarvoilmoituksissa käytettyjen summaindikaattorien osuudet aikavälillä 06/2020–06/2023.....	49

1 JOHDANTO

Rahanpesun tarinaa voidaan pitää varsin lyhyenä. Rahanpesu on ollut monessa maassa arkipäivää jo hyvin kauan, mutta viime vuosikymmenten aikana ilmiö on noussut kansainväliseksi sekä kansalliseksi keskustelun aiheeksi. Keskustelun taustalla on usein nähtävissä ympäri maailmaa esiintyvä huoli huumausaine- sekä järjestäytyneen rikollisuuden lisääntymisestä ja sen vaikutuksista yhteiskunnan kehitykseen. (Heikinheimo 1999, 9.) Rahanpesun osalta käynnissä on historiallisen suuria rikostutkintoja, joista ei Suomessa juurikaan puhuta, vaikka osallisiin lukeutuu useita suomalaisia tahoja. (Andersén 2020, 11.)

Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että rahanpesu on iso yhteiskunnallinen ilmiö ja sitä on ollut aina olemassa. Se kulkee käsi kädessä muun rikollisuuden kanssa ja todennäköisimmin kasvaa samaa tahtia. Rahanpesua voidaan perustellusti pitää vakavana rikollisuuden muotona sen mahdollistaessa tai ainakin helpottaessa muilla rikoksilla saadun hyödyn kätkemistä ja tästä aiheutuvien oikeudellisten seuraamusten välttämistä sekä järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan rahoittamista. (Lahti & Koponen 2007, 151) Terminä rahanpesua on alettu käyttämään ensimmäistä kertaa 1970-luvulla Yhdysvalloissa, Watergate-skandaalin yhteydessä ja seuraavalla vuosikymmenellä termi päättyi oikeudelliseen kielenkäyttöön. Yhdysvaltoja voidaan siten pitää rahanpesukriminalisoinnin alkuperämaana. (Hyttinen 2021, 25.)

Suomessa rahanpesun on arvioitu pääasiassa kohdistuvan talous- ja huumausainerikollisuudella saatuun omaisuuteen. (Lahti ym. 2007, 151.) Monelle rahanpesu ilmiönä Suomessa on tullut tutuksi vuoden 2018 Den Danske Bankin rahanpesun harjoittamisen paljastumisen myötä. Suomessa esiintyy vuosittain rahanpesua, mutta tapausten summat ovat huomattavasti pienempiä, mitä kansainvälisesti katsottuna voidaan todeta. Tämä voi olla seurausta talouden koosta ja myös toisaalta siitä, että Suomessa ei ole vahvaa perinnettä rahanpesun estämiseen viittaavasta toiminnasta. (Andersén 2020, 34.)

Rahanpesun valvonnan osalta on tapahtunut suuri yhteiskunnallinen muutos. Rahanpesulain noudattamisesta on muuttuneen maailmantilanteen vuoksi tullut entistäkin tärkeämpää, jonka vuoksi lakia tiukennettiin vuonna 2023. (Netvisor KYC

2023.) Pohjoismaissa rahanpesuun liittyvä ajattelu on merkittävästi muuttunut viime vuosien aikana erityisesti suurten pankkien osalta käynnistyneiden rahanpesututkimusten myötä. (Andersén 2020, 29–32.) Tuhansien ilmoitusvelvollisten yritysten velvollisuutena on valvoa suomalaisten taloudellista toimintaa. Jokaisen suomalaisen on kysyttäessä voitava todistaa, ettei toiminnassa ole kyse rahanpesusta. Ilmoitusvelvolliset eivät kuitenkaan ajan saatossa ole ymmärtäneet valvonnan vakavuutta ja uusia roolejaan. (Andersen 2020, 11.)

1.1 Aiemmat tutkimukset

Rahanpesun rangaistavuutta on tutkittu Ritva Sahavirran (2008) väitöskirjassa rahanpesu rangaistavana tekona. Väitöskirjassa on määritelty kattavasti rahanpeseminen ilmiönä, sen kansainväliset torjunnan perusteet sekä tietoisuus- ja tarkoitustunnuksmerkistöjen rangaistavuutta. Sahavirta on väitöskirjassaan todennut, että vaikka rahanpeseminen sanana olisi vakiintunut vasta viime vuosikymmeninä käyttöön, ilmiönä se on vanhaa perua, varsinkin sellaisten rikosten yhteydessä, jotka tuottavat taloudellista hyötyä. (Sahavirta 2008, 20.) Sahavirta korostaa väitöskirjassaan sitä, että rahanpeseminen on uhkana yhteiskuntajärjestykselle sekä lailliselle taloudelle. Rikollisen eli likaisen rahan on väitetty voivan aiheuttaa lisäävän käteisen rahan tarvetta sekä uhkaavan kansainvälisen rahoitusjärjestelmän vakautta ja luotettavuutta. (Sahavirta 2008, 43–44.) Sahavirta on väitöskirjassaan todennut, että sellainen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöminen, joka täyttää rikoslain 32 luvun 6 §:ssä kuvatun tunnusmerkistön, voidaan arvioida rangaistavana rahanpesuna. (Sahavirta 2008, 188.)

Sanna Heikinheimo (1999) on liseniaatintutkimuksessaan käsitellyt kattavasti rahanpesua erityisesti kriminalisoinnin ja konfiskaation näkökulmasta. Heikinheimo on tutkimuksessaan todennut, että rahanpesu voidaan suorittaa useita erilaisia metodeja käyttäen, mutta omaisuuden vastaanottaminen katsotaan olevan rahanpesurikoksen keskeisin tekemuoto. Heikinheimo on tutkimuksessaan tuonut esiin, että rahanpesua koskevat kansainväliset instrumentit on pyritty rakentamaan siten, että se sisältää mahdollisimman kattavasti eri rahanpesurikoksen tekemuodot. Suomen rahanpesulainsäädännössä on pyritty noudattamaan näitä kansainvälisiä esimerkkejä

ja tekemuotoja seuraten. (Heikinheimo 1999, 126.) Heikinheimo nosti tutkimuksessaan esiin Klaus Helmisen sekä Barry Riderin toteamukset likaisen rahan puhdistumisesta. Helmisen mukaan laittoman saannon tahraama esine puhdistuu vähitellen, kun aikaa kuluu paljon. Rider on korostanut, että ajan kulumisen tulisi jossain vaiheessa aiheuttaa omaisuuden rikollisen alkuperän merkityksen menetyksen. (Heikinheimo 1999, 145.)

Netvisor KYC (know your customer) - palvelu on lokakuussa 2023 toteuttanut kansallisen rahanpesulakikyselyn eli tutkimuksen, jonka tavoitteena on tunnistaa tärkeimmät ongelmakohdat KYC-velvoitteiden noudattamiseen liittyen sekä ymmärtää, miten ilmoitusvelvolliset yritykset hoitavat näitä velvoitteita. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat päättäjät, jotka vastaavat ilmoitusvelvollisissa yrityksissä rahanpesulain velvoittaman asiakkaan tuntemiseen liittyvien velvoitteiden noudattamisesta sekä henkilöstön kouluttamisesta näissä asioissa. Toimialat, joihin tutkimus kohdistui, olivat pankki-, rahoitus-, sijoitus-, sekä vakuutusyritykset, lakitoimistot, tilitoimistot, perintätoimistot ja kiinteistöalan yritykset. Tutkimukseen osallistui 342 yritystä, joista 77 edusti finanssialaa. Tutkimuksen menetelmänä käytettiin CAWI- Online kyselyä. (Netvisor KYC 2023.)

Netvisor KYC- palvelun teettämässä tutkimuksessa paljastui, että valtaosa ilmoitusvelvollisista yrityksistä ei noudata kaikkia KYC-velvoitteitaan. Viimeisen kolmen vuoden aikana 82 % ilmoitusvelvollisista on tunnistanut asiakkaiden sekä edustajien henkilöllisyyden. Vain alle 50 % yrityksistä on dokumentoinut tai säilyttänyt asiakkaan tuntemistiedot erillään muista asiakastiedoista ja tehnyt toiminnan riskiarvion. Tutkimuksessa todetaan, että ilmoitusvelvollisilla yrityksillä on paljon parannettavaa rahanpesulain edellyttämien velvoitteiden noudattamisessa. Tutkimuksen mukaan useat yritykset laiminlyövät rahanpesulain velvoitteita hoitamalla KYC-velvoitteita manuaalisesti tai paperisilla lomakkeilla. (Netvisor KYC 2023.)

Yritysten keskuudessa, jotka eivät noudata rahanpesulain mukaisia KYC-velvoitteitaan, esiintyy Netvisor KYC-palvelun teettämän tutkimuksen mukaan paljon väärinymmärryksiä. Tutkimus osoitti, että tärkein syy asiakkaiden tunnistamattomu-

teen on se, että yritykset uskovat tuntevansa asiakkaan hyvin. Useat ilmoitusvelvolliset luulevat, että velvoitteita ei tarvitse noudattaa, sillä he tuntevat asiakkaansa hyvin tai pitkän ajan takaa. Osa yrityksistä kokee, että asiakkaat eivät ole riskiasiakkaita eli eivät ole riskialueilla ja lisäksi nämä asiakasyritykset ovat suomalaisia tai listattuja yrityksiä. Tutkimuksen mukaan moni yrityksistä kokee ilmoitusvelvollisuuden velvoitteiden noudattamisen aiheuttavan kustannuksia, stressiä ja vievän resursseja. (Netvisor KYC 2023.)

Finanssialan yrityksillä on Netvisor KYC-palvelun tekemän tutkimuksen mukaan suuria vaikeuksia noudattaa rahanpesulakia ja sen velvoitteita. Finanssivalvonnan tekemässä tutkimuksessa kuitenkin havaittiin, että suurin osa yrityksistä ilmoitti noudattavansa täydellisesti lakia, mutta todellisuudessa aivan perusasioissa paljastui suuria puutteita. Finanssivalvonta on tästä syystä vuosien 2022–2023 aikana tehnyt tarkastuksia kahdeksaan finanssialan yritykseen, kuten pankkiyhtiöiden paikalliskonttoreihin. (Netvisor KYC 2023.) Netvisor KYC-palvelun ja finanssivalvonnan tekemässä tutkimuksessa havaittiin, että suurimmat laiminlyönnit finanssialan yrityksissä tapahtuvat rahanpesuilmoitusten osalta. Finanssivalvonta piti erityisen vakavana laiminlyöntinä sitä, ettei monissa mukana tutkimuksessa olleista yrityksistä ole hoidettu ilmoitusvelvollisuutta ollenkaan. Netvisor KYC-palvelun tekemässä tutkimuksessa todettiin sama ilmiö, sillä vain 25 % finanssialan vastaajista ilmoitti tehneensä rahanpesuun liittyviä ilmoituksia rahanpesun selvittelykeskuskelle. (Netvisor KYC 2023.)

1.2 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan rahanpesua sekä siihen vahvasti liittyvää ilmoitusvelvollisuutta ja sen laiminlyöntiä. Tutkimuksen tavoitteena oli, vahvasti toisiinsa yhteydessä olevien kysymysten kautta selvittää, puhdistuuko likainen raha koskaan ja mitä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraa. Tavoitteena on saada selville, miten pankit noudattavat rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta sekä sitä, mitä sen laiminlyönnistä lainsäädännön mukaan seuraa. Tutkimukseni rajautuu siten pankkialan ilmoitusvelvollisuuteen eli siihen, miten finanssialan yritykset, kuten pankit, noudattavat rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta sekä sitä,

mitä sen laiminlyönnistä lainsäädännön mukaan seuraa. Aion tutkimuksessani käsitellä kattavasti rahanpesua rajojen, velvoitteiden sekä seuraamusten kautta. Tuon tutkimuksessani esiin rahanpesun historiaa sekä ennusteita tulevaisuudesta lainsäädännön sekä erilaisten Euroopan unionin tasolla tehtyjen sopimusten ja suositusten kautta. Tutkielma pohjautuu jo olemassa olevaan kirjallisuuteen, lainsäädäntöön, hallituksen esityksiin sekä aiempiin tutkimuksiin.

Aihe on ajankohtainen, sillä rahanpesua esiintyy lisääntyvässä määrin ympäri maailmaa. Rahoituslaitosten, kuten pankkien, on kehitettävä omia riskienhallintajärjestelmiä sekä pystyttävä järjestämään toimintansa rahanpesulain velvoitteiden mukaisesti. Jatkuvasti käynnissä olevat poliittiset konfliktit kasvattavat laittomia tulonlähteitä ja täten rahanpesua, sillä järjestäytyneen rikollisuuden tarve kehittää toimintaansa ylikansallisia yhtiöitä muistuttavaksi kokonaisuudeksi, perustuu toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. (Sahavirta 2008, 91.) Rahanpeseminen ja sen lisääntyminen ilmiönä aiheuttavat jatkuvaa haittaa lailliselle taloudelle sekä uhkaavan kansainvälisten rahoitusjärjestelmien luotettavuutta ja vakautta. Rikoksella saatujen varojen alkuperä pyritään häivyttämään tai peittämään siirtämällä niitä lailliseen pankkijärjestelmään. Jos yleisesti uskotaan rikollisten mahdollisuuksiin hyödyntää pankkeja rikosten tekemiseen, on se pankeille ilmeinen imagohaitta. Tästä lähtökohtaisesti seuraa taloudelliset ongelmat, nimittäin asiakkaat kaikkoavat ja rahoitusmarkkinoilta saatujen luottojen hinnat nousevat. (Sahavirta 2008, 44.)

1.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus

Opinnäytetyön tavoitteena on saada selville, miten pankit noudattavat rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta sekä sitä, mitä sen laiminlyönnistä lainsäädännön mukaan seuraa. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Indikoiko ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättäminen lähtökohtaisesti tahallisuutta, törkeää tuottamusta vai tavallista rankaisematonta tuottamusta?
- Voiko rikoshyöty eli ”likainen raha” puhdistua?

Tutkimus rajautuu koskemaan Suomessa toimivia pankkialan toimijoita, jotka kuuluvat rahanpesulain ilmoitusvelvollisuuden piiriin. Tutkimus ei siten käsittele muita

rahanpesulain mukaisia ilmoitusvelvollisia eikä erikseen salassapitovelvollisuutta, selonottovelvollisuuteen kuuluvaa asiakkaan tuntemista tai tosiasiallisia edunsaajia kuin siltä osin, mitä rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisuuteen liittyy.

1.4 Tutkimusmenetelmät ja tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimuksessa rahanpesua tarkastellaan lainopillisesta eli oikeusdogmaattisesta näkökulmasta. Oikeusdogmatiikka vastaa voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Se tutkii voimassa olevaan oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä eli niin sanottuja, tällä hetkellä yhteiskunnassa voimassa olevia, sitovia oikeussääntöjä. Se on toisin sanoen sääntötutkimusta, joka pyrkii tulkinnan kautta selvittämään oikeusjärjestön sisältöä. (Aarnio 1989, 48–50.) Lainopilla on siten kaksi pääsääntöistä tehtävää: systematisoida ja tulkita oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä sekä siihen tähtäävää toimintaa. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2008, 20; Hirvonen 2011, 22.)

Tutkimuksellani pyrin löytämään käsitteiden oikeudelliset tarkoitukset eli tulkinnat ja niiden perustelut. Tutkimusmenetelminä tässä tutkimuksessa on juridinen tulkinta-hermeneutiikka eli tekstianalyysi tutkiessani tiettyjä oikeusnormeja, systemaattinen tulkinta eli voimassa olevan oikeuden jäsentäminen sekä osittain sanamuodon mukainen tulkinta. (Husa ym. 2008, 20.) Oikeusnormien tulkinta ja niiden systematisointi kuuluvat osaksi lainoppia. (Aarnio ym. 1989, 48–50.) Lainoppi pyrkii systematisoinnin avulla luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka varaan oikeuden tulkinta perustuu. (Husa ym. 2008, 20.)

Toisena tutkimusmenetelminä tässä tutkimuksessa on empiiriset tutkimusmenetelmät, jotka jaetaan kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin menetelmiin. Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on aina empiiristä eli toisin sanoen erilaisiin aineistoihin ja niiden analyysiin perustuvaa. (Tietoarkisto.) Kvantitatiiviselle tutkimukselle olennaista on aiemmat teorit, käsitteiden määrittely sekä hypoteesien esittäminen. Teoria muodostuu joukosta lakeja, jotka systematisoivat ilmiöaluetta koskevat empiiriset säännönmukaisuudet. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2018, 141.)

1.5 Tutkimuksen rakenne

Johdanto koostuu tutkimuksen taustasta, tavoitteista, tutkimusmenetelmistä, tutkimusongelmista sekä rahanpesun historiasta ja tulevaisuudennäkymistä. Johdannon jälkeen tutkimus käsittelee omina teorialukuinaan rahanpesua prosessina (Luku 2), rahanpesun sääntelyä Suomessa ja kansainvälisesti (Luku 3) sekä ilmoitusvelvollisuutta (Luku 4). Tutkimuksen viimeisessä luvussa (Luku 5) pohditaan tutkimusta sekä sen tuloksia ja johtopäätöksiä kokonaisuudessaan. Luku sisältää arvioita tutkimuksen luotettavuudesta, eettisyydestä sekä pätevyydestä, mutta myös esityksiä jatkotutkimusehdotuksista.

2 RAHANPESU PROSESSINA

Tutkimuksen luku 2 käsittelee rahanpesua prosessina. Rahanpesu on hyvin yksinkertainen prosessi ja sen määritelmä on laaja, mutta usein sitä kuvaillaan myös hyvin monipuolisena ja monimutkaisena prosessina. Se on osa rikollista käytäntöä, jonka tarkoituksena on siirtää rikollisella toiminnalla hankitut voitot tai likaisen rahan erilaisten tapahtumasarjojen läpi. (Klein 2008, 2.; Wuolijoki 2022, 424.) Henkilö, joka on saanut vääränlaisesta toiminnasta voittoa, pyrkii varmistamaan, että hänellä on mahdollisuus käyttää varoja ilman epäilyksiä niiden alkuperästä ja sopimattomasta toiminnasta. (Cox 2014, 6.) Väärin hankittu varallisuus pyritään siten saamaan erotettua rikollisesta alkuperästä ja saanto pystytään ainakin näennäisesti legitimoimaan. Rahanpesun tarkoituksena on siten salata esirikos, jolla omaisuus on saatu sekä rahoittaa rikollista toimintaa ja/tai saada rikollisen toiminnan tuottama hyöty tekijän käyttöön näennäisesti lain mukaisessa muodossa. (Lahti ym. 2007, 150.) Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina esirikosta ja jolla pyritään mahdollistamaan varojen riskitön käyttö. Rikollisille rahanpesu on keino palauttaa rikollisella toiminnalla hankitut varat takaisin laittomaan tai lailliseen toimintaan. (Oikeusministeriö 2010, 14.)

Rahanpesusta ja siitä käydystä keskustelusta on hankala antaa selkeää kuvaa, koska rahanpesu voi olla moitittavuudeltaan ja tekemuodoltaan hyvin eritasoista. Rahanpesu voi olla hyvin eleganttia ja systemaattista edellyttäen esimerkiksi vankkaa taloudellista tai juridista osaamista. Kansainvälisesti ei siten ole poikkeuksellista, että monilla rahanpesijöillä on korkea koulutus sekä taloudellista ja oikeudellista osaamista. (Hyttinen 2021, 23.) Rahanpesu tapahtuu usein piilossa lailliselta yhteiskunnalta, joten luotettavan tiedon saaminen sen määrästä tai laajuudesta on mahdotonta. (Sahavirta 2008, 38.) Rahanpesua ei voida pitää pienenä rikollisena puuhasteluna, vaan mittavan kokoluokan toimintana. Rahanpesussa liikkuu enemmän rahaa kuin kaasu- tai öljyteollisuudessa ja rahanpesun onkin arvioitu olevan 2–5 % maailman BKT:stä eli yhteensä noin 1600–4000 miljardia euroa vuosittain. (Andersén 2020, 29–32.) Rahanpesu voi olla toisaalta hyvin pienimuotoista ja myös kaukana niistä mielikuvista, joita rahanpesusta syntyy julkisesti käytävän keskustelun perusteella. (Hyttinen 2021, 23.)

Sekoittamalla laittomia ja laillisia varoja voivat rahanpesulla saavutetut kokonaisvarat vaikuttaa laillisilta. Varat näyttävät tulleen laillisesta liiketoiminnasta, kun taas osa varoista on syntynyt rikollisesta toiminnasta. Useissa rahanpesurikoksissa laillista käteistoimintaa hyödynnetään väärin saatujen voittojen muuntamiseksi ja naamioimiseksi. (Cox 2014, 6.) Rahanpesussa on tärkeää tunnistaa ammattilaisen ja amatöörin eroavat toimintatavat. Ammattimainen rahanpesuri käyttää hyväkseen kaikkea havaittua heikkoutta rahoituslaitoksen valvontajärjestelmissä tai sääntelyrakenteessa. Amatöörirahanpesussa käytetään jokainen tilaisuus eikä jälkien peittäminen ole kovinkaan harjaantunutta. On kuitenkin selvää, että järjestäytyneet rikolliset voivat hyödyntää mitä tahansa järjestelmää peittääkseen laittoman tuoton. (Cox 2014, 6–7.)

2.1 Rahanpesun tausta

Rahanpesua voidaan pitää vuosisatoja jatkuneena toimintana, jossa rahanpesijöiden piiri on varsin vakiintunut (Sahavirta 2008, 20.) Rahanpesusta tuli 1990-luvulla kansainvälisesti merkittävin talousrikos ja se luokitellaan edelleen kansainväliseksi ongelmaksi, sillä järjestäytynyt rikollisuus pyrkii kätkemään rikoshyödyn ylikansallisten rahoitusjärjestelmien kautta valtioon, jolla ei ole kytköksiä esirikoksen tekopaikkaan. (Lahti ym. 2007, 150.) Rahanpeseminen käsitteenä väitetään syntyneen 1920-luvun Yhdysvalloissa, jolloin järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemiksi epäiltyjä rikoksia alettiin tutkimaan. Laitonta toimintaa pyrittiin peittämään käyttämällä esimerkiksi pesulatoimintaa rikollisella toiminnalla saatujen varojen laillistamiseksi. Käsitteenä rahanpesu vakiintui Yhdysvalloissa 1970-luvulla Watergate- skandaalin myötä ja Euroopassa yleistyvien ihmisryöstöjen yhteydessä, joista saadut lunnasrahat pestiin sveitsiläisissä pankeissa. (Sahavirta 2008, 19.)

Rahanpesutuomioiden määrän ollessa kansainvälisesti edelleen varsin pieni, rahanpesu selvisi myös 2000-luvulle kansainvälisesti eniten huomiota saaneena rikoksena. Rahanpeseminen käsitteenä on vakiintunut käytäntöön viimeisten vuosikymmenien aikana, ilmiönä rahanpeseminen on yhtä vanha kuin ihmisen tarve piilottaa varallisuutensa kateellisilta käsiltä ja uteliailta silmiltä. Rikollisten on aina pitänyt pystyä osoittamaan lailliselta näyttävä lähde rikollisella toiminnalla hankitulle

omaisuudelle. Huoli kätkeyn rahan käyttöön liittyvistä epäkohdista ei ole oman vuosisatamme tuote. Rahanpesemisen kriminalisoinnin taustalla vaikuttaa ammattilaisten huumausainekaupat sekä järjestäytyneesti toteutetut huomattavaa rikoshyötyä tuottavat rikokset. Rahanpesun torjunta ammattimaistui tuottojen kasvaessa, sillä rahanpesun tarve korostui entisestään. (Sahavirta 2008, 19–21.)

Rahanpesurikosten kriminalisointi on kansainvälisellä tasolla sen sijaan varsin uusi ilmiö. Rahanpesu juontaa juurensa taistelusta järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan Yhdysvalloissa, missä mafia käytti rikollisella toiminnalla saatujen varojen laillistamiseen esimerkiksi pesulaliiketoimintaa. Ensimmäisen kerran käsitteenä rahanpesua on käytetty vasta 1982 Yhdysvalloissa tuomioistuimen ratkaisussa, jossa kyse oli huumekaupan tuoton konfiskoimisesta. Kansallisesti Yhdysvalloissa on sittemmin pyritty torjumaan rahanpesua ilmoitusvelvollisuudella, kriminalisoinnin sekä menettämisseuraamusten käytön tehostamisen kautta. (Lahti ym. 2007, 149.)

2.2 Rahanpesun tunnusmerkistö ja prosessin vaiheet

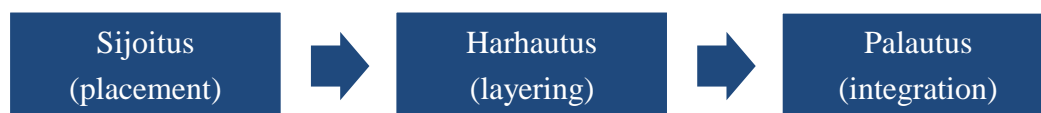
Rahanpesun päämääränä on taloudellista hyötyä tuottaneen esirikoksen tekijän pyrkimys salata rikollisella toiminnalla saadun taloudellisen hyödyn alkuperä. Hyöty rahanpesemisen jälkeen palautuu lopulta esirikoksen tekijälle hallinta- tai omistusoikeuksin. (Peräaho 2022, 11.) Lähtökohtaisesti rahanpeseminen tarkoittaa kuitenkin talouselämän ja rahoitusjärjestelmien vakiintuneiden, laillisten toimintojen, suunnitelmallista, monimutkaista ja ammattimaista väärinkäyttämistä. (Sahavirta 2008, 22.)

Rahanpesu tarkoittaa tekoa tai tekokokonaisuutta, jonka tavoitteena on rikoksen tuottama hyödyn eli rikollisesta toiminnasta lähtöisin olevan varallisuuden alkupeuran häivyttäminen sekä peittäminen, siirtämällä varallisuuden näennäisesti lailliseen tai lailliseen liiketoimintaan. Rahanpeseminen prosessina muodostuu useasta toisistaan erillisestä tekojen tai toimien yhdistelmästä. Rahanpesu voi nimittäin olla esirikoksen toteuttamiseen liittyvä tai siitä erillinen teko tai sarja erilaisia osatekoja. Yleisimmin rahanpesemiseen liittyy kuitenkin esirikoksen tekijän halu kontrolloida

omaisuutta sekä salata omaisuuden alkuperä koko prosessin ajan. Tekijän tavoitteena on muuttaa saatu omaisuus osaksi erilajisten varallisuuksien joukkoa. (Sahavirta 2008, 24.)

Rahanpesu toteutetaan osana fyysisiä tai sähköisiä menetelmiä, joilla rikoshyöty voidaan siirtää talousjärjestelmässä, sekoittaa laillisiin varoihin tai kuljettaa paikasta toiseen. Rahanpesua kuvataan usein järjestäytyneeksi taloudelliseksi rikollisuudeksi, jonka kansallisella akselilla tapahtuva kriminalisointi perustuu kansainvälisoikeudellisiin sopimuksiin. Suunnitelmalliselle ja laajamittaiselle rahanpesulle onkin tyypillistä rikoksella saatujen varojen siirtäminen maasta toiseen. (Peräaho 2022, 11.) Rahanpesuprosessiin luokitellaan kuuluvaksi myös kaikki ne kaavat, joiden kautta varat ohjataan osaksi laillista taloutta. Tällaisia kaavoja ovat esimerkiksi valuutanvaihtoyhtiöt sekä rahoituslaitokset, kuten pankit. Rahanpesemiseen käytettäviä välineitä ovat erilaiset valuutat, kulta sekä arvopaperit, joihin sijoittamalla tekijä saa siirrettyä rikoshyödyn lailliseen järjestelmään ja tätä kautta salaamaan varojen oikean alkuperän. (Sahavirta 2008, 25.)

Rahanpesun keskeisenä tarkoituksena on rikoksella hankittujen varojen palauttaminen takaisin lailliseen tai laittomaan liiketoimintaan. Tämä mahdollistaa varojen riskittömän käytön. (Poliisi 2022, 5.) Rahanpesua kutsutaankin yleisimmin prosessiksi, joka sisältää vakiintuneesti kolme erilaista vaihetta. Rahanpesuprosessin vaiheet jaetaan sijoitusvaiheeseen, harhautusvaiheeseen sekä palautusvaiheeseen. Huomattavaa kuitenkin on, että Wienin yleissopimuksessa vaiheet on ilmaistu omaisuuden muuntamisena, alkuperän salaamisena sekä varojen laillistamisena. (Sahavirta 2008, 25–26.) On kuitenkin todettava, että rajan vetäminen näiden kolmen eri vaiheen välillä ei tosiasiallisesti ole yhtä selkeää. (Hyttinen 2021, 24.)

Kuvio 1. Rahanpesuprosessin vaiheet (Hyttinen 2021, 24.)

Kuten kuviossa 1 on kuvattu, rahanpesu käynnistyy, kun likainen raha sijoitetaan osaksi laillista talousjärjestelmää. Rahanpesun kriittisin vaihe on niin sanottu placement eli likaisen rahan sijoittaminen talousjärjestelmään. Sijoitusvaiheella ajatellaan olevan kaksi pääasiallista tarkoitusta. Rahanpesijän päämääränä on kätkemisvaroista eroon hankkiutuminen samalla, kun omaisuus pyritään sijoittamaan osaksi laillista talousjärjestelmää. Rikollinen pyrkii sijoittamaan rikoshyödyn osaksi laillista talousjärjestelmää siirtämällä sen rahoitusjärjestelmään esimerkiksi pieninä käteistallennuksina tai siirtämällä saadun rikoshyödyn maantieteellisesti paikasta toiseen. (Poliisi 2022, 5; Sahavirta 2008, 26; Heikinheimo 1999.) Sijoitusvaiheessa rikoksenteijä voi käyttää hyväkseen valtioita, joissa pankkialaisuus on vahva sekä pankkeja, jotka pyrkivät toimintaa sääntelevien normien sijaan maksimoimaan voittonsa. (Hyttinen 2021, 28.)

Rahanpesuoperaation monimutkaisinta sekä kansainvälisintä vaihetta kutsutaan harhautusvaiheeksi. Harhautusvaiheessa rahanpesun kohteena oleva omaisuus pyritään erottamaan sen rikollisella toiminnalla saadusta alkuperästä. (Heikinheimo 1999, 25.) Harhautusvaiheelle ominaista on pyrkiä häivyttämään omaisuuteen olemassa olevaa määräysvaltaa käyttävän henkilön henkilöllisyys. (Sahavirta 2008, 31.) Rahanpesun päämääränä on hyötyä esirikoksen kautta saadusta varallisuudesta. Esirikoksen tekijän suostuessa työpalkkioista aiheutuvien verojen maksuun, on rikoshyödyn alkuperä käytännössä häivyttynyt. Harhautusvaiheelle on ominaista omaisuuden muodon muuttaminen. (Heikinheimo 1999, 27.) Tekijällä on sijoitusvaiheessa mahdollisuus halutessaan käyttää rikoshyödyllä saatu omaisuus esimerkiksi pörssiyhtiön osakkeisiin tai hyödyntää yhtiön osakkeita yrityslainan vakuutena. Rikoksenteijä voi siten perustaa yrityksen, jonka kautta hän voi saada laillisia tuloja. (Hyttinen 2021, 28.)

Perusteettoman omaisuuden herättäessä lähtökohtaisesti epäilyksiä, on rahoille luotava legitiimi tausta eli palautettava ne takaisin osaksi laillista taloutta. (Heikinheimo 1999, 28.) Esirikoksella saatu rikoshyöty päästään näin hyödyntämään lailliselta näyttäen. (Poliisi 2022, 5.) Harhautusvaiheen jälkeen rahanpesijän on kohdistettava erilaisia toimenpiteitä pitääkseen epäilyksiä herättämättä omaisuutta hallussaan. Rahanpesuvaiheen kolmas vaihe sisältää ne toimenpiteet, jolla rikollisella toiminnalla saatu omaisuus sijoitetaan legitiimiltä vaikuttavana omaisuutena osaksi laillista taloutta. (Heikinheimo 1999, 28.) Palautusvaiheessa rikosentekijällä on mahdollisuus varmistaa itselleen rahanpesemisprosessissa näennäisesti laillistetuista varoista palautuvista varoista vakituisen eli laillisen toimeentulon. (Sahavirta 2008, 33.)

2.3 Likainen raha

Puhuttaessa käteisestä ja rikollisuudesta, saattaa mieleen nousta usein ajatus pesukoneessa pyörivistä seteleistä ja erilaisista ympäri maailmaa toimivista huumekartelleista. Rahanpesua tapahtuu kuitenkin myös Suomessa. On todettava, että rahanpesu ei aina lähtökohtaisesti tarkoita elokuvamaisia miljoonien eurojen salahankkeita rahojen pesemiseksi, vaan rahanpesua on myös hyvin varustetun esineen vastaanottaminen sekä välittäminen eteenpäin. Tekotavat ja kohteena olevien varojen määrät saattavat vaihdella hyvinkin paljon. Jotta rikollisella toiminnalla saatu omaisuus saadaan pestyä ja näyttämään lailliselta, on kolikot ja setelit saatava osaksi laillista rahoitusjärjestelmää ja taloudellista kiertoa. Käteistä voidaan muuntaa hyödykkeiksi tai tavaroiksi. Huomionarvoista on kuitenkin se, että kyse ei aina ole isoista summista, vaan kokoluokaltaan hyvin pienistäkin puroista voi syntyä vaatimaton, mutta vahingollinen joki. (Aluehallintovirasto 2022.)

Rahanpesukirjallisuudelle ominaista on puhua rikoshyödyistä ”likaisena rahana”. Termi likainen raha ei ole juridinen käsite vaan usein rahanpesurikostunnusmerkistössä puhutaan rikoksen tuottamasta hyödyistä taikka hyödyn tilalle tulleesta omaisuudesta. (Hyttinen 2021, 30, 222–224.) Likainen raha viittaa siten rahan ohella myös kaikkeen siihen rahanarvoiseen omaisuuteen, jotka ovat peräisin rikollisesta toiminnasta. Lähtökohtaisesti voimme todeta, että kaikki maailman raha on likaista

ja rahanpesu on vahvasti liitoksissa kaikkiin maailman rahoitusjärjestelmiin. Kaikkiin rikoksiin, joiden tavoitteena on saada hyötyä taloudellisesti, liittyy vahvasti rahaliikenne tai muut transaktiot. Likaisen rahan lähteiksi ja rahanpesun selkeimmiksi kytköksiksi voidaan mainita huumekauppa, korruptio, salakuljetukset, ihmiskauppa, veronkierto, asekauppa sekä terrorismi. (Andersén 2020, 37.)

Suomessa kaikki rikoksella tai rikoslain (39/1889) ulkopuolisella rangaistavaksi säädetyllä teolla hankittu rahanarvoinen omaisuus on lähtökohtaisesti rahanpesukriminalisoinnissa tarkoitettua likaista rahaa. Voidaan siis havaita, että omaisuus pysyy likaisena sen muodon muuttuessa. (Hyttinen 2021, 223.) Omaisuuden likaisuus on ominaisuutena pysyvä, jolloin rahanpesu ei puhdistu rikoshyötyä. Pääsääntöisesti on mahdollista, että likainen raha on peräisin mistä tahansa rikoksesta, jolla on taloudellista hyötyä. Tällaisia esimerkkejä ovat huumausainerikokset, veropetos tai näpistys. On kuitenkin huomioitavaa, että Suomessa likaisena rahana pidetään myös rahaa, joka on peräisin teosta, mikä on säädetty muussa kuin rikoslaissa rangaistavaksi. (Hyttinen 2021, 30.)

Selkeä lähtökohta likaisen rahan puhdistumisen osalta on se, että alkuperäisen rikoshyödyn sijaan tullut omaisuus pysyy likaisena. Lähtökohta on sisäänkirjoitettu rahanpesurikoksia koskeviin kansainvälisiin sopimusinstrumentteihin. Vakiintuneesti voidaan siten todeta, että omaisuuden likainen alkuperä ei katoa, vaikka se sisällytettäisiin osaksi laillista taloutta. Nykyisin rikoshyödyn tuotto tai arvonnousu voidaan ja rahanpesutilanteissa pitää, määrätä menetettäväksi valtiolle. Rikoshyödyn generoima omaisuuden lisääntyminen on likaista rahaa ja pysyy likaisena riippumatta mihin rikoshyödyistä saatu tuotto tai arvonnousu käytetään. (Hyttinen 2021, 259–260.) Rahan pysyminen likaisena johtaa vaikeiden rikosoikeusteoreettisten kysymysten äärelle. Usein pohditaan, kuinka rahanpesun teko aika taikka syyte oikeuden vanhentumisaika määritellään ja voiko sama henkilö syyllistyä uudelleen saman rikoshyödyn pesuun. Kansainvälisessä kirjallisuudessa on keskusteltu likaisen rahan puhdistumisesta ja puhdistamisesta, mutta yleisimmin keskustelu on liittynyt rahanpesun tekniikoihin. Sahavirta on kuitenkin väitöskirjassaan kiinnittänyt huomiota siihen, että esirikoksesta kulunut aika voi vaikuttaa likaisen rahan puhdistumiseen. (Hyttinen 2021, 262.)

Kuten edellä on todettu, rahanpesun tunnusmerkistön täytyminen edellyttää kohteen olevan rikoksella saatua tai sen tilalle tullutta omaisuutta. Sanamuoto tai oikeuskäytäntö eivät edellytä rahanpesun soveltamisalan rajoittamista ajallisessa suhteessa tehtyyn esirikokseen. Yhteys rahanpesun kohteena olevan omaisuuden ja esirikoksella saadun hyödyn välillä ei katkea, vaikka omaisuuteen olisi sekoitettu laillisia varoja tai muuta omaisuutta. Varojen rikollinen alkuperä ei täten katoa, vaikka rikollisella toiminnalla saatu rikoshyöty, kuten käteisvarat, muutettaisiin kiinteästä omaisuudesta arvopapereiksi, jonka jälkeen lopulta sähköisiksi varoiksi, joita siirrellään tilisiirtoina maasta toiseen. Rikoshyödyn asema ei muutu laittomiin varoihin sekoittuessa laillista varallisuutta, vaan sekoittumisen tapahtuessa kaikki varat mielletään rikollisesti hankittuina, jolloin yhteys vanhan ja uuden esineen välillä ei katkea. Voidaan edellä mainitun perusteella todeta, että omaisuus menettää asemansa rikoshyötynä, kun esirikoksen ja sillä saadun hyödyn tai sen vastineen syyseuraussuhde katkeaa. (Sahavirta 2008, 344–345.)

Kun pohditaan sitä, voiko ajan kulumisen johtaa likaisen eli alun perin rikoksella hankitun omaisuuden puhdistumiseen, voidaan todeta, että ajan kulumisen johtaa siihen, että omaisuutta ei katsottaisi rikollisella toiminnalla hankituksi, eikä se siten voi olla rahanpesun kohteena. Sahavirta on tutkimuksessaan nostanut esiin oikeudenmukaisuusnäkökohtiin viitaten menettämisseuraamuksen vanhentumisen. Menettämisseuraamuksen vanhentuminen merkitsee omaisuuden puhdistumista, sillä menettämisseuraamusta ei voida tämän jälkeen tuomita, eikä rikoksen tuottamaa hyötyä voida enää tuomita valtiolle menetetyksi. (Heikinheimo 1999, 145.) Rikoslain 8 luvun 9 §:ssä säädetään menettämisseuraamuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta. Lain 8 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan menettämisseuraamusta ei saa tuomita, jos teosta ei vanhentumisen vuoksi saa tuomita rangaistusta.

Rikoslain 32 luvun 6 §:n sanamuodon perusteella on todettava, että niin kauan, kun kausaalisuhde eli syy-yhteys voidaan rahanpesun kohteen ja esirikoksen välillä todeta, esirikoksella hankitun sekä sen tuottaman omaisuuden tai niitä vastaava status rikoshyötynä säilyy. Rahanpesun ja esirikoksen ajallisen suhteen arvioiminen tulee sitoa rangaistussäännöksen sanamuotoon ja ilmeneviin soveltamisalan rajoituksiin. (Sahavirta 2008, 348.) Tahallisuusarvioinnin näkökulmasta on perusteltua todeta,

että rahanpesusta seuraa vahinkoa rahanpesun lailliselle taloudelle eli suojeleobjektille, jolloin vahinkoseuraus, joka kielletystä teosta aiheutuu, samaistuisi laillisen talouden vahingoittumiseen, rikoshyödyn alkuperän häivyttämisen tai peittymisen sijaan. Seurausta edellyttävässä rahanpesussa tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä on pidettävä nimenomaisesti rikoshyödyn häivyttämistä tai peittämistä. Väitteen relevanssi on perusteltavissa rahanpesukriminalisoinnin tekoverbin kautta. Sen mukaan rikoshyödyn häivyttäminen ja peittäminen ovat nimenomaisesti rangaistavia tekoja. Teon intentionaalisuuden lisäksi teon tavoiteltu päämäärä sekä sen saavuttaminen ovat määritelmällisesti sidottuja rikoshyödyn peittämiseen ja häivyttämiseen. Näitä tekoverbejä on siten pidettävä tunnusmerkistön edellyttävinä seurauksina. (Hyttinen 2021, 360.)

Rikoshyödyn peittämistä ja häivyttämistä on pidettävä, rikosvastuun edellyttämänä seurauksena, institutionaalisenä tosiasiana, jolloin sen tapauskohtaista läsnäoloa ei voida todeta samoin, kun luonnontieteellisiä seuraamuksia. Arvioitaessa rikoshyödyn peittämistä tai häivyttämistä on huomioitava kasuistinen arviointi eli teon intentionaalisuus sekä tapahtumankuvauksen ja tekokontekstin erityispiirteet. (Hyttinen 2021, 360.) Rahanpesusta on haasteellista tuoda esiin selkeää yksipuolista näkökulmaa, sillä rahanpesu voi olla tekomuodoltaan tai moitittavuudeltaan hyvin eritasoista toimintaa. Kun pohdimme rahanpesun rikostunnusmerkistön merkityssisältöä, nousee esiin keskeinen kysymys siitä, minkälainen merkityssisältö erilaisille tunnusmerkistötekijöille, kuten rahanpesun tekoverbille ”häivyttää” tai ”peittää”, on annettava. (Hyttinen 2021, 22.)

3 RAHANPESUN SÄÄNTELY SUOMESSA JA KANSAINVÄLISESTI

Rahanpesun kriminalisointi pohjautuu tavoitteeseen täyttää Suomea koskevat kansainväliset velvoitteet. Kriminalipoliittinen päätöksenteko rahanpesun rangaistavaksi säätämisestä on käytännössä toteutettu siis muualla kuin Suomessa. (Sahavirta 2008, 5.) Rahanpesun rahoittamista estävään sääntelyyn kuuluu niin kansallisia lakeja kuin kansainvälistä ja eurooppalaista sääntelyä. Suomessa rahanpesun osalta noudatetaan rahanpesulakia (444/2017) ja sitä täydentäviä erillislakeja, kuten rikoslakia (39/1889). Kansallisen lainsäädännön taustalla on usein Euroopan unionin sääntely, joka on annettu asetuksin ja direktiivein. Kansallisen lainsäädännön sekä EU-oikeuden taustalla vaikuttavat rahanpesun ja terrorismin vastaisen toimintaryhmän (FATF) kansainväliset suositukset. (Rahanpesu.fi)

Suomessa rahanpesulaki säätelee rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, edistää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen selvittämistä ja paljastumista sekä tehostaa rikoksen tuottaman hyödyn takaisinsaantia ja jäljittämistä. Rahanpesulaki velvoittaa useat elinkeinoharjoittajat laatimaan riskiarvion sekä tunnistamaan ja tuntemaan asiakkaansa. Toimijoiden tulee omilla toimillaan ehkäistä rahanpesua eli heillä on velvollisuus ilmoittaa epäilyttävästä tai tavanomaisesta poikkeavasta liiketoimesta rahanpesun selvittelykeskukselle. (Rahanpesu.fi.) Rikoslaki sisältää säännökset rahanpesun tekemuotojen kriminalisoinnista sekä rahanpesurikosten tunnusmerkistöistä. Rikoslain säännökset palvelevat rahanpesun estämistä, sillä viranomaisilla on oikeudet rangaista rikosentekijää ja ottaa rikoksella saatu omaisuus tekijältä pois. (Rahanpesu.fi.)

Rahanpesun preventiivinen ja rikosoikeudellinen sääntely kulkevat tyypillisesti käsi kädessä. Maissa, joissa rahanpesu on kriminalisoitu kattavasti, on vahvaa preventiivistä sääntelyä, kun taas maissa, joissa rahanpesun rangaistavuuteen ei suhtauduta vakavasti, likaisen rahan saaminen osaksi laillista talousjärjestelmää on helpompaa. (Hytinen 2021, 35.) Rahanpesun ollessa kansainvälinen ilmiö, on luontevaa, että sitä koskeva sääntely on myös kansainvälisesti pitkälle harmonisoitua.

EU:ssa rahanpesusta säädetään rahanpesudirektiivissä, joka on jäsenvaltioissa implementoitu. EU:n rahanpesudirektiivit seuraavat suurimmaksi osaksi OECD:n kansainvälisen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän (FATF) suosituksia ja ohjeita. Rahanpesun torjuntaa edistetään myös YK:ssa, jonka puitteissa eräitä rahanpesun torjuntaa edistäviä sopimuksia on solmittu. (Wuolijoki 2022, 115.) Pankkien tulee noudattaa toiminnassaan talouspakotesäätelyä, joka voi osaltaan merkitä velvollisuutta pidättäytyä asiakassuhteesta. Tällaisten finanssipakotteiden noudattaminen edellyttää pankeissa jatkuvaa maksuliikennetapahtumien sekä asiakasrekistereiden tarkkailua, mutta myös selonottoa jatkuvassa muutoksessa olevien pakotepäätösten sisällöstä. (Wuolijoki 2022, 124.)

Rahanpesemisen määritelmää on yleisimmin käytetty Wienin yleissopimuksessa vuonna 1988. Yleissopimus solmittiin Yhdistyneiden kansakuntien psykotrooppisten aineiden sekä huumausaineiden laitonta kauppaa vastaan. Laajassa merkityksessä rahanpesu on sopimuksessa määritelty rikollisella toiminnalla saadun omaisuuden hallussapidoksi, hankkimiseksi sekä käyttämiseksi. (Sahavirta 2008, 23.) Kansainväliset sopimukset, jotka ovat usein rahanpesukriminalisoinnin taustalla, ovat mahdollistaneet valtiokohtaiset vaihtelut likaisen rahan syntymekanismien määrittelyssä. (Hyttinen 2021, 225.) Rahanpesukriminalisoinnin ylikansallinen harmonisointi on ollut sopimusten lähtökohtana. YK:n Wienin huumausaineyleissopimus sisältää velvoitteen likaisen rahan määrittämiseen ainoastaan huumausainerikoksista saatavaan hyötyyn. Euroopan neuvoston Strasbourgin konfiskaatiosopimus antaa mahdollisuudet likaisen rahan suppealle määrittämiselle, vaikka sopimus ei linkitä rahanpesua ainoastaan huumausainerikollisuuteen. YK:n Palermon sopimus ei edellytä siihen sitoutuneiden jäsenmaiden luokittelemaan likaiseksi rahaksi kaikkea rikoshyötyä, vaan sopimus kannustaa sitoutuneita jäsenmaita määrittelemään esirikosluettelon mahdollisimman kattavasti. (Hyttinen 2021, 225.)

Euroopan neuvoston laatima, tähän asti kattavin rahanpesun vastainen kansainvälinen yleissopimus, eli Varsovan yleissopimus tuli voimaan vuonna 2005. Yleissopimus koski rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, takavarikkoa, etsintää, menete-

tyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoituksen estämistä. Sopimuksen 9 ja 10 artikloiden mukaan painoarvo on estää ja selvittää rahanpesua sekä jäädyttää ja konfiskoida likaista rahaa. Sopimuksen oli määrä täydentää ajastaan jälkeen jäänyttä Strasbourgin sopimusta. Uudessa Varsovan sopimuksessa haluttiin huomioida uudet tekniikat, joita rahanpesussa käytettiin sekä rahanpesussa ilmenneet uudet teko-
muodot. Suomi ei ole ratifioinut tätä yleissopimusta, sillä sen sisältämät velvoitteet sisältyvät jo Suomen lainsäädäntöön. (Hyttinen 2021, 44–45.)

Suomessa rahanpesurikosdirektiivillä ei ole vaikutuksia suoraan törkeän rahanpesun rangaistavuuteen tai sen kriteereihin. Rahanpesurikosdirektiivin 6 artiklassa on tuotu esiin rahanpesurikoksiin liittyvät raskauttavat asiahaarat. Artiklan mukaan osana rikollisjärjestöä suoritettavaa rahanpesua sekä ilmoitusvelvollisen syyllistymistä rahanpesuun tulee pitää raskauttavina asiahaaroina. Ilmoitusvelvollisen syyllisyys rahanpesuun raskauttavana tekijänä edellyttää artiklan mukaan rikoksen tekemistä osana ilmoitusvelvollisen toimintaa. Direktiivi kehottaa liittämään raskauttaviin asiahaaroihin myös rahanpesun kohteena olevan omaisuusmassan suuren arvon sekä esirikollisuudesta peräisin olevan rikoshyödyn. (Hyttinen 2021, 559.)

Euroopan parlamentin ja neuvoston neljännen rahanpesudirektiivin mukaisena rahanpesuna pidetään tahallisesti harjoitettua toimintaa. (Direktiivi 2015/849). Rahanpesudirektiivin mukaisiksi rahanpesuna pidettäviksi toimiksi on luokiteltu 1 artiklan 3 kohdassa a) varojen siirtäminen tai muuntaminen tietoisena rikollisesta toiminnasta ja tällaiseen toimintaan osallisuudesta, tarkoitus salata tai peittää rikollinen alkuperä sekä tällaiseen toimintaan osallistuvan auttaminen välttääkseen oikeudelliset seuraamukset, b) varojen todellisen sijainnin, alkuperän, luonteen, niiden liikkeiden, niitä koskevien oikeuksien tai omistajan salaaminen tai osallistuminen tällaiseen toimintaan, tietoisena kyseisten varojen rikollisella toiminnalla saadusta alkuperästä sekä c) varojen hallussa pitäminen, hankkiminen tai tietoinen käyttö vastaanottohetkellä, tiedostaen kyseisten varojen rikollisella toiminnalla saadusta alkuperästä tai osallisuudesta tällaiseen toimintaan. (Direktiivi 2015/849). Rahanpesudirektiivin 1 artiklan 3 kohdan mukaisiksi rahanpesutoimiksi on säädetty kuuluvaksi myös edellä mainittujen kohtien mukaisiin toimiin osallistuminen tai sel-

laista toimintaa koskeva yhteenliittyminen, yritys ja avunanto, suosiminen, neuvominen ja yllytys. Rahanpesudirektiivin 1 artiklan 4 kohdan mukaan rahanpesuksi luokitellaan myös tilanne, jossa pesun kohteena olevat varat ovat saaneet alkuperänsä toisen jäsenvaltion tai kolmannen maan alueella tapahtuneesta toiminnasta. (Direktiivi 2015/849).

Rahanpesun tarkoitusta korostava rangaistussäännös on vuodesta 1994 alkaen vassannut Wienin ja Strasbourgin sopimuksissa sekä rahanpesudirektiivissä kuvattua rahanpesun määritelmää. Wienin sopimuksessa rahanpesua kuvataan omaisuuden siirtämiseksi tai muuttamiseksi, tietoisena varojen alkuperän juontavan juurensa rikollisesta toiminnasta tai osallistumisesta sellaiseen rikokseen, minkä tarkoituksena on ollut omaisuuden laittoman alkuperän peittäminen ja salaaminen tai avustaa sellaisessa rikoksessa, jossa rikoksen tekijä pyrkii välttämään tekojensa oikeudelliset seuraamukset. (Sahavirta 2008, 157.)

Wienin sopimuksen tekotapamääritelmän soveltamisalaan kuuluvat aineellisten hyödykkeiden muuntaminen toiseen muotoon tai muuttumattomassa muodossa olevien aineellisten hyödykkeiden siirtäminen toiselle. Tällaista toimintaa ovat esimerkiksi hyödykkeen vaihtaminen siten, että hyödykkeen arvo ilmenee kauppahintana saadusta vastasuorituksesta. (Sahavirta 2008, 157.) Omaisuuteen ryhtymisen edellytyksenä on, Wienin sopimuksen sanamuodon mukaisesti, aktiivinen toiminta, omaisuuden toiseksi muuttuminen tai omaisuuden olinpaikan vaihtuminen. Pelkkä rikoshyödyn passiivinen säilyttäminen tai vastaanottaminen eivät riitä, vaan rikoshyötyyn kohdistuvalla teolla on joko muutettava omaisuuden olomuotoa, myymällä rikoshyötynä saatu omaisuus eteenpäin, esimerkiksi tallettamalla pankkiin, tai siirtämällä omaisuus paikasta A paikkaan B. (Sahavirta 2008, 157–158.)

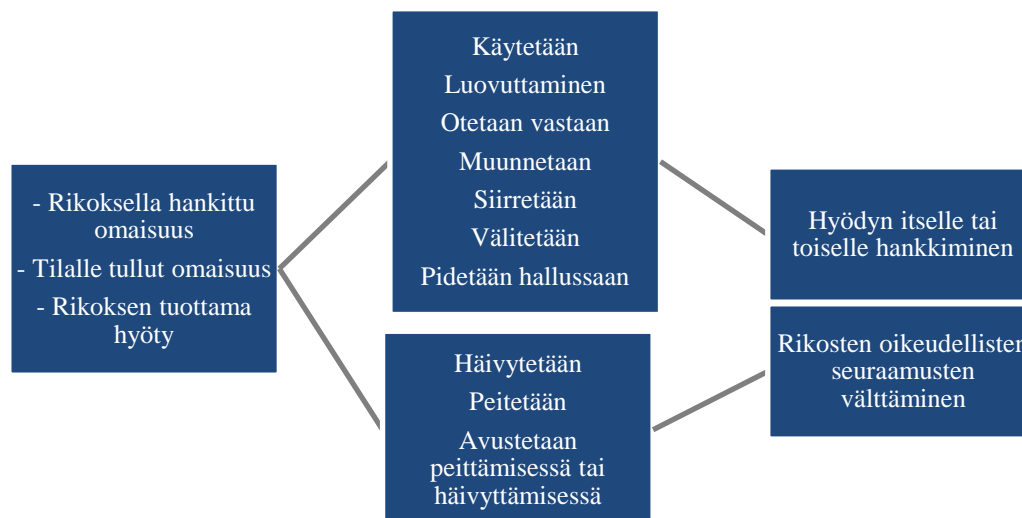
3.1 Esirikos

Rahanpesun kohteena olevaa rikoshyötyä ei ole mahdollista määritelmällisesti olla ilman täyttynyttä esirikosta ja siitä saatua varallisuutta. Tällaiseen rikoksella saatuu hyötyyn voidaan kohdistaa rangaistavaksi säädettyjä toimia vasta, kun esirikoksen tunnusmerkistö on täyttynyt ja täytäntöönpanotoimet suoritettu. (Sahavirta 2008, 305.)

Rahanpesurikos edellyttää aina esirikosta, joka tuottaa likaista rahaa eli rikoshyötyä. Esirikos on rahanpesuntunnusmerkistökäsitteellisen välttämättömyyden lisäksi rahanpesuun sisältyvä käsitteellinen välttämättömyys. Pääsäännön mukaan ilman esirikosta ei ole rikoshyötyä, jota pesemällä rahanpesuun voi syyllistyä. Syyttäjän on jokaisessa oikeudenkäynnissä kyettävä näyttämään toteen se, että rahanpesun kohteena oleva omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta. (Hyttinen 2021, 442.)

3.2 Rikосnimikkeet

Rikoslain 32 luku säätelee rahanpesurikoksista. Rangaistavaksi laissa on säädetty rahanpesu, törkeä rahanpesu, salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi sekä tuottamuksellinen rahanpesu. Rikoslain 32 luvun 6 §:n ensimmäisen osan mukaan se, joka ottaa vastaan, muuntaa, käyttää, siirtää, luovuttaa, pitää hallussaan tai välittää rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä, häivyttääkseen tai peittääkseen hyödyn tai omaisuuden alkuperän sekä avustaa rikosentekijää välttämään oikeudelliset seuraamukset, on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Rikosvastuu edellyttää tekijältä rahanpesullista tarkoitusta eli hyödynhankkimistarkoitusta, avustamistarkoitusta tai peittämis- tai häivyttämistarkoitusta. Tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä rikoshyödyn alkuperän häivyttämistä tai peittymistä, vaan tekijän tarkoitus on riittävä syy rikoslain mukaiselle rangaistukselle. (Hyttinen 2021, 219.)

Kuvio 2. Rahanpesun tekotavat (Andersén 2020, 19.)

Kuvio 2 kuvastaa rahanpesun tekotapoja. Tekotapoja kuvaavat verbit voidaan ilmaista yleiskielen mukaisesti seuraavasti: 1) otetaan vastaan eli rikoshyödyn hankinta, esimerkiksi ostamalla, 2) käytetään eli rahan tuhlaaminen nopeaan tahtiin, 3) siirtäminen eli rikoshyödyn liikuttaminen paikasta toiseen muuttumattomassa muodossa, 4) muuntaminen eli rikoshyödyn muuttaminen rahaksi, 5) luovuttaminen eli omaisuuden antaminen eteenpäin, 6) välittäminen eli rikoshyödyn välittäminen eteenpäin, 7) hallussapito eli rikoshyödyn säilyttäminen. (Aaltonen 2022, 18–19.)

Rahanpesun ollessa erityisen suunnitelmallista ja sen kautta saadun omaisuuden erittäin arvokasta sekä rahanpesun ollessa kokonaisuutena arvostellen törkeä, tulee tekijä rikoslain 32 luvun 7 §:n mukaisin säädöksin tuomita törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Edellytyksenä törkeän rahanpesun tunnusmerkistön täyttymiseen on se, että rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, rikoksen kautta saatu omaisuus on erittäin arvokas tai teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

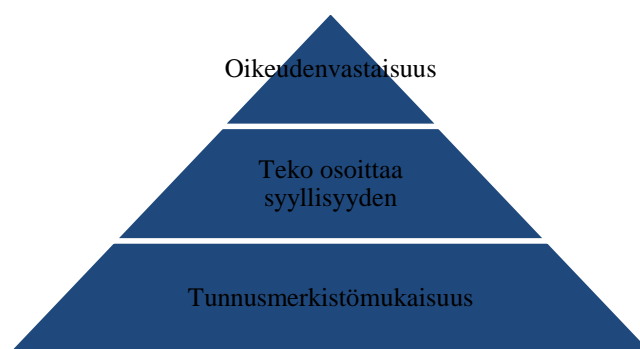
Hallituksen esityksessä (HE 228/2016 vp) on todettu, että henkilö, joka sopii toisen kanssa sellaisen törkeän rahanpesun tekemisestä, jonka kohde on lahjuksen ottamisen tai antamisen, veroon kohdistuvan törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspe-

toksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus, tulee tuomita rikoslain 32 luvun 8 §:n mukaisesti salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi sakkoon tai enintään yhdeksi vuodeksi vankeuteen. Rikoslain 32 luvun 9 §:n mukaan henkilö, joka ryhtyy rahanpesuun törkeällä huolimattomuudella, syyllistyy tuottamukselliseen rahanpesuun. Tuottamuksellisen rahanpesun enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Lain mukaan se, joka törkeästi huolimattomuudesta ryhtyy rahanpesullisiin toimiin, on tuomittava tuottamuksellisesta rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu, huomioiden omaisuuden arvo sekä muut seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, tulee henkilö tuomita rahanpesurikkomuksesta sakkoon.

3.3 Rikosvastuu ja syyksiluettavuuden kriteerit

Rikosvastuuta on lähdettävä tarkastelemaan normatiivisten edellytysten pohjalta. Normatiivisia edellytyksiä kuvataan usein rikoksen muodostavina elementteinä. Rikosoikeussystemaattisesti rikosvastuu jaetaan objektiiviseen ja subjektiiviseen ulottuvuuteen. Objektiivisellä ulottuvuudella on perinteisesti viitattu teon moitittavuuteen. Perusta teon moitittavuudelle on löydyttävä rikosoikeudellisesti relevanteista oikeuslähteistä. Tekijän subjektiivinen syyllisyys tai vastuullisuus sen sijaan viittaa tekijän aikomuksiin ja asenteisiin eli niin sanottuun pahaan tahtoon. Tällaisina subjektiivisina ulottuvuuksina voidaan mainita tuottamus ja tahallisuus. Objektiivisen ulottuvuuden lisäksi myös subjektiiviset tekijät on näytettävä toteen ja arvioitava. (Hyttinen 2021, 214.)

Rikosoikeussystemaattisesti jako subjektiivisiin ja objektiivisiin rikosvastuun perusteisiin edellyttää rikossääntöjen vastaista toimintaa, mutta myös tekijän henkilökohtaista syyllisyyttä. Tekijä on toisin sanoen syyllistynyt rikokseen, jos hän on vapaasta tahdosta tehnyt rikoslaissa kriminalisoiduksi säädetyn teon. Tekijän vastuullisuus edellyttää sitä, ettei tekoon liity oikeuttamisperusteita. Arvioitaessa tekijän rikosvastuuta, on huomioitava anteeksiantoperusteet, sillä teon ollessa kielletty, anteeksiantoperusteet voivat muuttaa teon anteeksiannettavaksi eli ei-moitittavaksi. (Hyttinen 2021, 215.)

Kuvio 3. Rikosvastuun kolmiporrasmalli (Hyttinen 2021, 215.)

Rikosvastuusta voidaan identifioida kaksi päälinjaa, jotka jaetaan rikoksen rakenteen mukaisesti kolmi- ja kaksiporrasmalliksi. Kuvion 3 kolmiporrasmallin mukaisesti rikosvastuu koostuu kolmesta tekijästä: 1) oikeudenvastaisuus eli oikeuttamisperusteet, 2) teko osoittaa syyllisyyden eli anteeksiantoperusteet ja 3) tunnusmerkistömukaisuus eli rikostunnusmerkistöt, kuten rahanpesukriminalisoinnit. Kolmiporrasmallin avulla on mahdollista rakentaa rikosvastuun edellytykset hienosyisesti sekä analyyttisesti. (Hyttinen 2021, 216–217.)

Kuvio 4. Rikosvastuun kaksiporrasmalli (Hyttinen 2021, 216–217.)

Kuvion 4 mukaista kaksiporrasmallia pidetään rikosoikeudellista ratkaisutoimintaa simuloivana mallina. Kaksiporrasmalli sisältää rikosvastuun perustavat ja poistavat perusteet. Mallin mukaan vastuu perustetaan tunnusmerkistön mukaisuuteen, johon sisältyvät tuottamus ja tahallisuus. Kaksiporrasmallin mukaan anteeksianto- ja oikeuttamisperusteet luokitellaan kuuluviksi vastuuvapausperusteiden ryhmään. Teko, joka täyttää rikoslain mukaisen rahanpesurikoksen tunnusmerkistön ja lisäksi osoittaa tahallisuutta, on arvioitava siltä kannalta, onko tapauksessa käsillä vastuuvapausperusteita. Ellei käsillä ole vastuuvapausperusteita, henkilö voidaan todeta

rikokseen syyllistyneeksi. Vastuuvapausperusteiden täytyessä, luo tämä kaksiporasmallin mukaan vahvan oletaman rikokseen syyllistymiselle. (Hyttinen 2021, 217–218.)

Rikoslain 3 luvun 7 §:n 1 momentti sisältää säännöksen huolimattomuudesta. Lain mukaan huolimattomuus nousee esiin, jos henkilö rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta. Tekijällä on rikoslain 3 luvun 7 §:n mukaan täytynyt olla kyky toimia tavalla, jota huolellisuusvelvollisuus edellyttää. Kun pohditaan tarkemmin tekijän huolimattomuutta, keskiöön nousee tekijän kyvyt ja tilaisuudet toimia vaaditulla tavalla. Arvioidessa huolimattomuusvelvoitteen laiminlyöntiä, on nostettava esiin posse nemo obligatur- periaate, jonka mukaan ei ole legitiimiä vaatia ihmisiltä mahdottomia. (Hyttinen 2021, 576.)

Wienin sopimuksen mukaan rahanpesu määritellään tekona, jossa henkilö ryhtyy tietoisena omaisuuden rikollisesta alkuperästä, tiettyihin toimiin salatakseen tai peittääkseen omaisuuden alkuperän tai osallistuakseen avustamisessa sellaisessa teossa, jolla tekijä pyrkii välttämään oikeudelliset seuraamukset. Wienin yleissopimus tarkoitustunnusmerkistö vaatii enemmän kuin tahallisuuden alimman asteen. Sopimuksen sanamuodosta päätellen, rahanpesun tunnusmerkistön osalta tahallisuudelta edellytetään ”intent”-, ”knowledge”- tai ”purpose”- asteisuutta. Intention- sekä purposedly tahallisuus voidaan rinnastaa suomalaiseen tarkoitustahallisuuteen ja knowingly varmuustahallisuuteen. Huomioitavaa on kuitenkin se, että knowingly-asteinen tahallisuus voi täytyä myös korkean todennäköisyyden nojalla. (Sahavirta 2008, 166.)

Perusmuotoisena rahanpesun tunnusmerkistön täytyminen edellyttää tahallisuutta. Tahallisuus edellyttää, että rahanpesun kohteeksi päätynyt omaisuus on rikollisella toiminnalla hankittua sekä tekijän tietoisuutta käsittelemiensä varojen olevan peräisin laittomista lähteistä. Koko rahanpesuprosessin käynnistää toisin sanoen se, että henkilö tekee esirikoksen, joka tuottaa taloudellista hyötyä. Muissa tapauksissa tahallisuusarvioinnin perustana on se, onko kyse seurausta edellyttävästä- vai tarkoitusta korostavasta rahanpesusta. Rahanpesun arviointi pohjautuu käytännössä tarkoitus-, seuraus- sekä todennäköisyystahallisuuteen. (Aaltonen 2022, 24.)

Tarkoitustahallisuuden kriteerit on määritelty rikoslain 3 luvun 6 §:ssä. Tekoa pidetään rikoslainkohdan mukaan tahallisenä silloin, kun tekijä on aiheuttanut seurauksen tarkoituksella tai pitänyt seurauksen aiheutumista varsin todennäköisenä tai varmana. Tarkoitustahallisuutta voidaan pitää kaikkein moitittavimpana tahallisuuden muotona, sillä sitä sovellettaessa riittää, että tekijän tarkoitus saadaan toteen näytetyksi. Rikostunnusmerkistöön on lisätty korotettu tarkoitustahallisuusvaatimus. Sen mukaan syyttäjän on pystyttävä näyttämään toteen, ettei tekijällä ole rahanpesuun ryhtyessään ollut häivyttämisen-, peittämisen- tai hyötymistarkoitusta. (Aaltonen 2022, 25.) Arvioitaessa tekijän tahallisuuskysymyksiä, tulee huomioida olosuhdetahallisuus eli se, oliko tekijä tietoinen rikoshyödyistä. Tietoisuuden ajankohdalla on ratkaiseva vaikutus tahallisuuden olemassaololle, sillä tekijän on pitänyt tekohetkellä tiedostaa ja tajuta varojen likaisuus. Päätelmät, joita rahanpesijän tietoisuudesta likaisen rahan alkuperästä selvitetään, on tehtävä olosuhteista eli objektiivisista seikoista. Näiden objektiivisten seikkojen perusteella voidaan arvioida, osoittaako tekijän menettely hänen olleen varsin todennäköisesti tietoinen liikuttelunsa omaisuuden rikoshyötyluonteesta. Objektiivisina seikkoina voidaan pitää vastaajan tietoja esirikoksen tekijästä, läheissuhdetta sekä epätavallisia toimia. (Aaltonen 2022, 26.)

On syytä korostaa, että vedettäessä rahaa sallitun ja kielletyn teon välille, on teon intentionaalisuus välttämätön tekijä. Teon intentionaalisuus tarjoaa lähtökohtaisesti vahvan indision eli todisteen siitä, että rikoshyödyn alkuperä on häivyttynyt ja peittyntynyt. Teon intentionaalisuuden on siten annettava olennaista merkitystä arvioidessa, onko teosta seurannut rikoshyödyn peittyminen tai häivytyminen. (Hyttinen 2021, 435.) Tilanne muuttuu vaikeammaksi ilmoitusvelvollisen jättäessä täyttämättä rahanpesulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi hallituksen esityksen mukaan yhtäältä indikoida tahallisuutta, jolloin tulee arvioida, onko ilmoitusvelvollinen toiminnallaan syyllistynyt tuottamukselliseen vai tahalliseen rikokseen. Mikä tahansa huolimattomuus ei kuitenkaan riitä, vaan teon on täytynyt allokoida törkeäksi huolimattomuudeksi. (Hyttinen 2021, 594.)

Kun arvioidaan ilmoitusvelvollisen laiminlyöntiä seurausta edellyttävänä rahanpesuna, on otettava huomioon olosuhdetahallisuus eli tieto rahan likaisuudesta sekä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti. Tilanteessa teon intentionaalisuus eli se, mitä teko ja tekokonteksti kertovat tekijän pyrkimyksistä, on relevantti tekijä tulkittaessa, onko rikoshyödyn alkuperä häivyttynyt tai peittynt, mutta myös sitä onko tekijä voinut mieltää seurauksen teon varsin todennäköiseksi tai varmaksi. Selvää kuitenkin on, että erityyppiset häivyttämistoimet, kuten ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti, kertoo teon rahanpesullisesta intentionaalisuudesta. Seurausta edellyttävä rahanpesu ei lähtökohtaisesti edellytä tiettyä tarkoitusta. Vastuu ei edellytä peittämistä tai häivyttämistarkoitusta, mutta teolta on edellytettävä rahanpesullista intentionaalisuutta. Painoarvoa on täten annettava tekokokonaisuuden osille. Jos ilmoitusvelvollisella todetaan olleen hyvät perusteet epäillä rahan puhtautta, puhuisi tämä teon intentionaalisuuden puolesta. Rahanpesun intentiota vastaan puhuu se, että ilmoitusvelvollinen on tehnyt epäilyttävästä liiketoimesta lain edellyttämän rahanpesuilmoituksen. (Hyttinen 2021, 435–438.)

Arvioidessa ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiä on huomioitava relevantit oikeustositteikat ja asetettava ne intentionaalisuusva´an eri puolille. Ilmoitusvelvollisen laatiessa lain edellyttämän riskiarvion minimoidakseen rahanpesuriskit sekä päivittäessään riskiarviota säännöllisesti, voitaisiin toiminta katsoa puhuvan intentiota vastaan. Pyrkimys asiakkaan henkilöllisyyden asianmukaiseen verifiointiin eli todentamiseen tukee ajatusta siitä, että tekoa ei voida pitää rahanpesullisesta näkökulmasta intentionaalisenä. (Hyttinen 2021, 439.)

Tarkoitustunnusmerkki rajaa rahanpesun määritelmän ulkopuolelle sellaiset teot, joissa tekijän tarkoituksiin ei lukeudu tavoitetta menettelyn kohteena olevan omaisuuden alkuperän salaamiseen tai peittämiseen. (Sahavirta 2008, 168.) Rahanpesudirektiivin 1 artiklan mukaan tahallisuus, tietoisuus tai tarkoitus, voidaan päätellä objektiivisten tosiasiallisten olosuhteiden perusteella. Rahanpesun kohteen ollessa useimmiten varat, voidaan yhdeksi suurimmista rahanpesijän tuomitsemiseen liittyvistä ongelmista mainita olosuhdetahallisuuden toteennäyttäminen. (Heikinheimo 1999, 139–140.)

3.4 Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin rangaistavuus

Rikosoikeusteoreettisesti ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättäminen eli laiminlyönti on kiinnostava kysymys. Kuten on todettu ilmoitusvelvollinen ei lähtökohdaisesti voi syyllistyä avunantoperusteisesti rahanpesuun laiminlyödessään rahanpesulain mukaista velvollisuuttaan ilmoittaa epäilyttävästä liiketoimesta rahanpesun selvittelykeskukselle. Rikoshyödyn alkuperän häivyttämisessä ja peittämisessä avustaminen on kuitenkin yksi rahanpesun rikostunnusmerkistökäijä. Tästä voi päätellä, että lopputulema on sama eli teko luetaan syyksi rahanpesuna riippumatta siitä, katsotaanko ilmoitusvelvollisen toiminta rahanpesussa avustamiseksi vai rahanpesuksi. (Hyttinen 2021, 378.) Suomessa on tyypillisesti katsottu, että avustajalla ollessa erityinen oikeudellinen velvollisuus estää rikostunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen syntyminen, synnyttää kyseisen velvollisuuden laiminlyönti tekijänvastuun. Rahanpesulain mukainen ilmoitusvelvollinen, kuten pankki, ei voi lähtökohtaisesti syyllistyä rahanpesun avunantoon jättäessään ilmoitusvelvollisuutensa täyttämättä ja siten myötävaikuttaessaan rikoshyödyn peittämiseen tai hävittämiseen. Ilmoitusvelvollinen ei näin ollen voi lähtökohtaisesti syyllistyä avunantoperusteisesti rahanpesuun. (Hyttinen 2021, 378.)

Kysymykseen, indikoiko ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättäminen lähtökohdaisesti tahallisuutta, törkeää tuottamusta vai tavallista rankaisematonta tuottamusta, ei voida antaa yksiselitteistä vastausta. Asian analysoiminen on tärkeää ilmoitusvelvollisten määrän kasvaessa preventiivisen sääntelyn vahvistumisen myötä. Pankkitoimihenkilön sopiessa esirikoksen tekijän kanssa, että rikoksen tekijä voi palkkiota vastaan tallentaa rikoksesta saamansa käteisvarat pankkitilille, on kysymys tahallisesta rahanpesusta. Tahallisesta rahanpesusta on kysymys riippumatta siitä, onko talletuksesta tehty rahanpesulain mukainen ilmoitus vai ei, nimitäin tahallisuus täyttyy pankkitoimihenkilön ottaessa vastaan rikoshyötyä ja hänellä on rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin mukainen tarkoitusta korostavan rahanpesun edellyttämä hyötymistarkoitus. (Hyttinen 2021, 595.)

Hallituksen esityksen mukaan, jos selvitys- ja ilmoitusvelvollisuutta ei ole täytetty eikä epäily rahanpesusta ole erityisen vahva, eivät tuottamukselliseen rahanpesuun

vaadittavat tunnusmerkistöt ole täyttyneet. Joissakin tilanteissa vastuu tuottamuksellisesta rahanpesusta on tämän perusteella mahdollinen, vaikka ilmoitusvelvollisuus olisikin täytynyt. Vastuu tuottamuksellisesta rahanpesusta voi tulla kyseeseen tilanteissa, joissa ilmoitusvelvollinen ryhtyy rikoshyötyyn huolimatta siitä, että tekijällä on erityisen vahvat syyt epäillä omaisuuden alkuperää. Tekijän mieltäessä varmaksi tai vähintään varsin todennäköiseksi laiminlyövänsä tahallisuusrelevantin selonottovelvollisuuttaan tai ryhtyvänsä rikoshyötyyn, olisi häntä perusteltua syyttää tahallisesta rahanpesusta. (Hyttinen 2021, 599.)

Ilmoitusvelvollisen laiminlyödessä toiminnassaan lakia, sen nojalla annettuja määräyksiä tai säännöksiä, oikaisukehotusta tai toimeenpanokieltoa, toimintaansa koskevia sääntöjä tai toimilupansa ehtoja, voi valvontaviranomainen rahanpesulain 7 luvun 7 §:n mukaisesti velvoittaa uhkasakolla ilmoitusvelvollisen täyttämään velvollisuutensa tilanteissa, joissa laiminlyönti ei ole vähäinen. Uhkasakkoa ei rahanpesulain 7 luvun 7 §:n 3 momentin mukaan saa asettaa luonnolliselle henkilölle tietojenantovelvollisuuden tehosteeksi silloin, kun tiedot liittyvät rikosepäilyn kohteeseen tai henkilöä on syytä epäillä kyseisestä rikoksesta. Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtyjen ilmoitusten vuosittaisesta määrästä voidaan päätellä rahanpesulain mukaisten ilmoitusten tekemisen kynnyksen olevan matala. Ilmoitusvelvolliset eivät panttaa ilmoitusten tekemistä vain tilanteisiin, joissa omaisuuden alkuperään kohdistuville epäilyille on selkeä syy, vaan useat ilmoitusvelvolliset haluavat olla rikosoikeudellisesti varmoja siitä, mikä on järkevää riskien hallintaa. (Hyttinen 2021, 594.)

Vaikeampaa on arvioida sitä, jos tapauksessa ei voida osoittaa, että ilmoitusvelvollinen on tieten tahtoen ryhtynyt rikoshyötyyn. Ilmoitusvelvollinen, joka tietoisesti pesee rikoshyötyä, on syyllistynyt tahalliseen rahanpesuun. Ilmoitusvelvollinen, kuten pankkitoimihenkilö, on voinut ottaa vastaan 15 000 euroa pienissä erissä lyhyen ajanjakson aikana. Vastaanotettujen erien liittyessä toisiinsa muodostaen merkittävän kokonaissumman, synnyttää rahojen vastaanottaminen lähtökohtaisesti ilmoitusvelvollisuuden, jos asiakkaan toiminta vaikuttaa pankkitoimihenkilön mielestä lainkaan epäilyttävältä. Ilmoitusvelvollisen laiminlyödessä rahanpesulain mu-

kaiset velvoitteensa, voi tämä johtaa vastuuseen tahallisesta rahanpesusta. Jos ilmoitusvelvollinen laiminlyö velvollisuutensa, on mahdollista, että kysymys on tahallisuusrelevantista selonottovelvollisuuden laiminlyömisestä. Ei ole siten perusteltua ajatella, että selonotto- ja ilmoitusvelvollisuutta kohtaan tunnettu välinpitämättömyys tulisi arvioitavaksi ainoastaan rikosoikeudellisena huolimattomuutena. (Hyttinen 2021, 596.)

Ilmoitusvelvollisuuden tekemättä jättäminen ei pääsäännön mukaan kerro automaattisesti tahallisuudesta. Kyse on aina kontekstuaalisesta eli tilannekohtaisesta tulkinnasta, jossa huomioitavana on ilmoitusvelvollisen henkilö sekä teko-olosuhteet. Ilmoitusvelvollisen henkilöllä tarkoitetaan sitä, että joillain toimijoilla on enemmän resursseja ja edellytyksiä selvittää pienimpiäkin epäilyksiä, kun taas toisilla käytettävissä olevat resurssit ovat huomattavasti pienemmät. Pääsääntöisesti ilmoitus- ja selvitysvelvollisuuden laiminlyöntiä ei tule tulkita osoituksena tekijän tahallisuudesta, ellei tekijän tahallisuus ole selvillä. On huomioitava yhtäältä teko-olosuhteet sekä selvitys- ja ilmoitusvelvollinen henkilö. Teko-olosuhteet on huomioidava arvioitaessa täyttääkö ilmoitusvelvollisuuden tekemättä jättäminen tahalliseksi rahanpesulle tunnusomaisen rikostunnusmerkistön. Ilmoitusvelvollinen ei ole ilmoitusvelvollisuuttaan täyttäessä syytetyn tai epäillyn asemassa. (Hyttinen 2021, 595–600.)

Oikeushenkilön rangaistusvastuu saattaa olla tehokas rahanpesua ennalta estävä uhka, jos esimerkiksi pankin palveluksessa tai johtotehtävissä työskentelevät harakitsevat alkuperältään epäselvien varojen edelleen sijoittamista. Rikoslain 32 luvun 4 §:n mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaan ulotetaan kuuluvaksi myös rahanpesu ja törkeä rahanpesu. (Lahti ym. 2007, 178.) Hallituksen esityksen (HE 228/2016 vp) mukaan ilmoitusvelvollisen laiminlyönti sekä rahanpesuilmoituksen tekemisen paljastaminen säädettiin rahanpesuna rangaistavaksi vuonna 1998. Tunnistamisvelvoitteiden laiminlyönnistä voidaan ilmoitusvelvolliselle, hallituksen esityksessä esitetyn myötä, määrätä rike- tai seuraamusmaksu.

Strasbourggin sekä Wienin yleissopimukset tai rahanpesudirektiivi eivät edellytä rahanpesemisen ennaltaehkäiseviin toimiin kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin säättämistä rangaistavaksi. Vuonna 1994 voimaan tullut rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohdassa säädettiin rangaistavaksi tahallinen rikoshyödyn todellista alkuperää, luonnetta, sijaintia tai siihen kohdistuvaa määräämistöimiä taikka oikeuksia koskevan tiedon salaaminen, jonka tekijä on lain mukaan velvollinen ilmoittamaan. Hallituksen esityksessä (HE 180/1992 vp) ei kuitenkaan perustella tekemuodon tarpeellisuutta muilla perusteilla kuin rahanpesudirektiivissä luotto- ja rahoituslaitoksille asetetulla velvollisuudella ilmoittaa oma-aloitteisesti viranomaisille epäilyttävästä rahanpesutapauksista. Hallituksen esityksen mukaisesti ilmoitusvelvollisuuden rikkomisesta tulee säätää rikosoikeuden täsmällisyysvaatimuksen vuoksi lailla. (Sahavirta 2008, 187.)

Rahanpesulain 8 luvun 1 §:n mukaan valvontaviranomainen määrää rikemaksun ilmoitusvelvolliselle, joka 1) huolimattomuudesta tai tahallaan laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tuntea tai yksilöidä sekä arvioida rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit, 2) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tuntea asiakas ja todentaa tämän henkilöllisyys, 3) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tehdä epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen rahanpesun selvittelykeskukselle sekä 4) laiminlyö tai rikkoo laissa tarkoitetut velvoitteet laatia menettelytavat rikkomusepäilystä ilmoittamiseen. Rahanpesulain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rikemaksun suuruus perustuu aina kokonaisarviointiin. Ilmoitusvelvolliselle määrättävää rikemaksua arvioidaessa on rahanpesulain mukaan huomioitava menettelyn laajuus, kestoaika sekä laatu. Oikeushenkilölle määrättävä rikemaksu on rahanpesulain mukaan vähintään 1 000 euroa ja enintään 10 000 euroa.

Rahanpesulain 8 luvun 3 §:n mukaan ilmoitusvelvolliselle, joka tahallaan tai huolimattomuudesta toistuvasti, vakavasti tai järjestelmällisesti 1) laiminlyö tai rikkoo velvoitteet tuntea asiakas tai yksilöidä ja arvioida rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit, 2) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tunnistaa asiakas ja todentaa tämän henkilöllisyys, 3) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen hankkia asiakasta koskevia tietoja, ottaa selvää asiakkaan epätavallisista liiketoimista tai seurata jatkuvasti asiakassuhdetta, 4) laiminlyö tai rikkoo velvoitteen tehdä epäilyttävää liiketoimea

koskeva ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle, määrätään valvontaviranomaisen toimesta seuraamusmaksu. Luotto- ja rahoituslaitokselle määrättävät seuraamusmaksut perustuvat rahanpesulain mukaan kokonaisarviointiin. Määrätessä seuraamusmaksua on rahanpesulain 8 luvun 4 §:n mukaisesti huomioitava menettelyn laatu, kestoaika ja laajuus sekä tekijän taloudellinen asema. Arvioinnissa on huomioitava lain mukaisesti myös menettelyllä saavutettu hyöty tai aiheutettu vahinko. Finanssivalvonnan määräämä seuraamusmaksu voi olla rahanpesulain 8 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan enintään joko 10 % luotto- tai rahoituslaitoksen seuraamusmaksun määräämistä edeltävän vuoden liikevaihdosta tai 5 miljoonaa euroa, sen mukaisesti kumpi on suurempi.

Rahanpesulain laiminlyönnistä seuraava julkinen varoitus voidaan antaa, kun asia ei kokonaisuutena arvioiden anna aihetta ankarampiin toimenpiteisiin. Julkinen varoitus tulee siten kyseeseen tilanteissa, joissa ilmoitusvelvollinen huolimattomuudesta tai tahallaan menettelee jonkin muun rahanpesulain määräyksen tai säännöksen vastaisesti kuin rike- tai seuraamusmaksua koskevien sääntöjen vastaisesti. Rikemaksu voidaan sen sijaan antaa toimijalle, joka laiminlyö tai rikkoo rahanpesulain velvoitetta, kuten epäilyttävää liiketoimea koskevaa ilmoituksen tekemistä. Rikemaksua määrätessä huomioidaan rikkomuksen laadun tai laiminlyönnin laajuus, määrä sekä kestoaika. Seuraamusmaksun edellytykset ovat rikemaksua lähtökohtaisesti korkeammat. Seuraamusmaksu määrätään, mikäli ilmoitusvelvollisen toiminnasta aiheutuva rikkomus tai laiminlyönti on toistuvaa, vakavaa tai järjestelmällistä. (Aluehallintovirasto.)

Edellä todettiin, että ilmoitusvelvollisten keskuudessa rahanpesulain noudattamisessa on havaittu merkittäviä puutteita. Aluehallintoviraston tekemässä tarkastuksessa selvisi, että tyypillisimmät puutteet koskivat riskiarvioita, asiakkaan tuntemista sekä tuntemistietojen säilyttämistä. Kyse oli siten keskeisestä asiakkaan tuntemisen velvoitteesta, jonka täyttämällä ilmoitusvelvollinen varmistuu, kenen kanssa ja kenen varoilla liiketoimia tehdään. (STT 2023.) Rahanpesulain noudattamatta jättäminen ei pääsäännön mukaan ole siis rikos. Rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisen tahallisesti tai huolimattomuudesta tehdystä lain rikkomisesta tai

laiminlyönnistä hallinnollisena seuraamuksena voi olla rikemaksu, julkinen varoitus tai seuraamusmaksu. (Aluehallintovirasto.) Tärkeimpien rahanpesulain mukaisien velvoitteiden laiminlyönnit johtavat sanktioharkintaan myös silloin, kun laiminlyönti kohdistuu yksittäisiin liiketoimiin tai asiakkaisiin. (STT 2023.)

Tuottamusvastuun kohdistaminen ilmoitusvelvolliseen, joka lain mukaan on täyttänyt velvoitteensa, voi olla ongelmallista itsekriminointisuojan kannalta. Ongelmatonta ei preventiivisen sääntelyn toimivuuden kannalta ole, jos rahanpesuilmoituksen tekeminen johtaisi siihen, että ilmoituksen tekijä joutuisi epäillyksi tuottamuksellisesta rahanpesusta. Rikosoikeudellinen uhka voi alentaa halukkuutta rahanpesuilmoitusten laatimiseen tilanteissa, joissa rahanpesuepäily on jokseenkin vahva, vaikka tällaisissa tilanteissa ilmoituksen tekeminen olisi tavanomaistakin suositeltavampaa. (Hyttinen 2021, 600.)

4 ILMOITUSVELVOLLISUUS

Tutkimuksen 4 luvussa käsitellään rahanpesulain (444/2017) mukaista ilmoitusvelvollisuutta. Ilmoitusvelvollisuus liittyy jokaiseen tilanteeseen, jossa ilmenee epäilyttävää tai epätavanomaista toimintaa. Rahanpesulain soveltamisalaan kuuluvat tahot, mukaan lukien pankit, ovat lähtökohtaisesti ilmoitusvelvollisia. (Aluehallintovirasto 2019, 1.) Ilmoitusvelvollisia ovat sellaiset rahanpesun torjunnan keskiössä olevat elinkeinonharjoittajat, jotka voivat toimintansa ohella havaita rahanpesua. (Harmaa talous & rikollisuus, Poliisi 2020.) Epäilyttävällä liiketoimella tarkoitetaan asiakkaan toiminnalle epätyypillisiä sekä tavanomaisesta toiminnasta poikkeavaa liiketoimintaa, joiden tosiasiallista tavoitetta tai tarkoitusta ei ole kyetty selvittämään tai asiakkaan toimia, jotka selvityksen jälkeenkin vaikuttavat epätavallisilta ilman perustetta. (Aluehallintovirasto 2019, 30.)

Epäilyttävät havainnot voivat ilmetä esimerkiksi asiakkuudessa, varojen alkuperässä, varojen käyttötarkoituksessa tai asiakkaan liiketoiminnassa. Huomioitavaa on, että rahanpesuilmoitusta ei luokitella rikosilmoitukseksi, joten sen tekeminen ei edellytä rikollisten tekojen tunnusmerkistöjen tuntemista. Rahanpesuilmoituksen tekemiseksi riittää havainto asiakkaan puolelta tapahtuvasta epäilyttävästä tai poikkeavasta toiminnasta. Tilanteessa, jossa valvottava on havainnut epätavanomaisen liiketoimen myöhemmässä vaiheessa, tulee ilmoitus tehdä riippumatta siitä, onko asiakassuhde perustettu tai siitä kieltäytytty tai onko liiketoimi suoritettu, siitä kieltäytytty tai keskeytetty. Ilmoitus tulee pääsäännön mukaan tehdä myös tilanteessa, jossa valvottava on lopettamassa olemassa olevan asiakassuhteen. (Finanssivalvonta 2010.)

Ilmoitusvelvollisen on kiinnitettävä huomiota poikkeuksellisiin liiketoimiin ja selvittää tarvittaessa liiketoimeen liittyneiden varojen tai omaisuuden alkuperä. Ilmoitusvelvollisen havaittaessa epäilyttävä liiketoimi tai selonottovelvollisuuden täytyessä, tulee tämän tehdä viipymättä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle epäilyttävästä liiketoimesta. Ilmoitus on rahanpesulain 4 luvun mukaan tehtävä riippumatta siitä, onko asiakassuhde perustettu tai siitä kieltäytytty, liiketoimi keskeytetty, suoritettu tai siitä kieltäytytty. Epäilyttävä liiketoimi, joka havaitaan ennen

toteutusta tai sen ollessa kesken, tulee ilmoitusvelvollisen keskeyttää liiketoimi tarvittavia lisäselvityksiä varten tai kieltäytyä liiketoimesta kokonaan. (Aluehallintovirasto 2019, 7.) Ilmoitusvelvollisen velvollisuuksiin kuuluu tunnistaa asiakkaansa ja todennettava tämän henkilöllisyys, tehdä ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta sekä hankkia tietoja asiakkaasta, tämän toiminnasta sekä liiketoiminnan laajuudesta ja laadusta. (Harmaa talous & rikollisuus, Poliisi 2020.)

4.1 Pankki ilmoitusvelvollisena

Rahanpesun torjunta on saanut viime vuosina pankkien toiminnassa ja rahoitusalan sääntelyssä yhtä suuremman painoarvon. Rahanpesun ja terrorismin torjuntaa koskeva sääntely on niin pitkälle johtavaa, että se voidaan katsoa muodostuneen yhdeksi pankkisääntelyn osaksi ja siitä onkin tullut yksi koko rahoitusalan sääntelyn perustavoitteista. (Wuolijoki 2022, 114.) Rahanpesemiselle otollisena liiketoimintana on pidetty kautta aikojen sellaisia yhteisöjä ja elinkeinoharjoittajia, kuten pankit, joilla on toiminnassaan mahdollisuus vaikuttaa siihen kuvaa, joka ulkopuolisille syntyy asiakkaiden omaisuuden todellisesta alkuperästä, luonteesta, määräysvalasta sekä omistajasta. Sen vuoksi esimerkiksi pankkeihin kohdistetaan erityistä huomiota rahanpesemisen ennaltaehkäisyssä. (Sahavirta 2008, 21.) Rahanpesulaissa määriteltyjen ilmoitusvelvollisten kuten esimerkiksi pankkien, tulee luoda riskiperusteisen lähestymistavan kautta omat menettelytapansa ja vähimmäiskriteerit asiakkaan tuntemiseen liittyen, joita he noudattava asiakassuhteissaan. Pankkien tulee seurata palvelujen käyttöä osana sisäisen valvonnan sekä liiketoiminnan riskien järjestämistä. (Rahanpesu.fi.)

Pankin toiminnan kuuluessa ilmoitusvelvollisuuden piiriin, täytyy heidän tuntea asiakkaansa sekä seurata asiakassuhdetta koko keston ajan. Seurannan tulee olla riittävän laajaa poikkeuksellisten liiketoimien havaitsemiseksi. (Aluehallintovirasto.) Jatkuva tilien sekä tapahtumien seuranta ja tarkastelu antaa pankeille mahdollisuuden identifioida epäilyttävän toiminnan sekä raportoida siitä. Prosessi epäilyttävän liiketoimen tunnistamiseksi, tutkimiseksi sekä siitä ilmoittamiseksi rahanpesun selvittelykeskukselle tulee määritellä pankin käytännön ohjeissa sekä menet-

telyissä. Jokaisella pankilla on oltava käytössään järjestelmät laissa kiellettyjen liiketoimien havaitsemiseksi. (Bank for International Settlements 2013, 12.) Huolellisuusvelvollisuus on korostunut tilanteissa, joissa pankki velvoittaa huolellisuuteen. Esimerkiksi pankeilta vaaditaan erityistä huolellisuutta, heidän ottaessa vastaan rahaa tai muuta rahanarvoista omaisuutta. Rikoslain 3 luvun 7 §:n 2 momentin nojalla on huomioitava kuitenkin se kokonaiskonteksti, jossa rahat on vastaanotettu. (Hytinen 2021, 593.)

Usealla eri ilmoitusvelvollisuussektorilla luotetaan liiallisesti pankkien monitorointijärjestelmiin, jonka seurauksena sektoreiden omien toimijoiden keskuudessa aiheutuu puutteellisia selvityksiä varojen alkuperästä sekä asiakkaan liiketoimen taustoista. Mikäli varat ovat peräisin kotimaisesta pankista, luotetaan usein pankin kykyyn selvittää varojen alkuperä sekä havaita epäilyttävät liiketoimet. Asiaa hankaloittaa se, että tietojenvaihdossa eri ilmoitusvelvollisten välillä on havaittu puutteita, mikä vaikuttaa osaltaan mahdollisuuksiin havaita epäilyttävät liiketoimet. (Valtiovarainministeriö 2021, 10.)

Pankin merkitys rahanpesun estämisessä perustuu sen keskeiseen tehtävään maksujenvälityksessä. Laittomasti hankitun omaisuus ja sen alkuperän häivyttäminen ilman pankkijärjestelmää, on hyvin vaikeaa. Jotta rikollisilla olisi mahdollisuus käytännössä käyttää rikoksella hankittua omaisuutta, on heillä tarve saada varat osaksi pankkijärjestelmää. Velvoittamalla pankit rahanpesun estämistoimiin, voidaan tällä vaikeuttaa rikollisten toimintaa sekä edistää rikollisten kiinnisaantia ja rikosten ennaltaehkäisyä. Pankkien tehtäväksi on siksi säädetty asiakkaiden toiminnan huolellinen tarkkailu sekä poliisinviranomaisille raportointi epäilyttävistä liiketoimista. (Wuolijoki 2022, 114.) Pankkien huomatessa poikkeavan liiketoimen, täytyy heidän selvittää tarkemmin liiketoimen tarkoitus ja perusteet sekä tarvittaessa liiketoimeen liittyneiden varojen alkuperä. Toiminta, joka ei sovi asiakkaan aiempiin liiketoimiin tai profiiliin, tulee epäilyttävän liiketoimen peruste ja tarkoitus pankin puolesta selvittää. Liiketoimen ollessa selvityksen jälkeenkin epäilyttävä, on pankin tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle matalalla kynnyksellä. (Aluehallintovirasto.) Huomattavaa on kuitenkin se, että pankeilla ei ole tuottamuk-

sesta riippumatonta vastuuta lopputuloksesta, joka rahanpesun rahoittamisen torjunnasta seuraa vaan pankille kuuluvat velvoitteet rajautuvat huolelliseen ja kohtuulliseen omaan toimintaan. (Wuolijoki 2022, 114.)

Rahanpesun torjunnan kannalta asiakkaiden maksutapahtumia sekä pankin kautta tehtäviä taloudellisia toimia on seurattava jatkuvasti. (Wuolijoki 2022, 118.) Ilmoitusvelvollisilla, kuten pankeilla, on velvollisuus tuntea asiakkaansa toimintaa, selvittää ja havaita epäilyttäviä liiketoimia sekä ilmoittaa epäilystään rahanpesun selvittelykeskukselle. (Andersén 2020, 14.) Asiakkaan seuranta ja tunteminen muodostavat olennaisesti rahanpesun torjuntaa vahvistavan kokonaisuuden. Tuntemisesta ei ole hyötyä, ellei tuntemistietoja verrata asiakkaan tosiasialliseen toimintaan. Maksutapahtumista ei pystytä tunnistamaan epäilyttäviä tai epätyypillisiä maksuja ellei asiakkaan tunnistamistiedot ole korkeatasoisia. (Wuolijoki 2022, 118.) Asiakkaan toiminnan jatkuvaa seuranta kutsutaan monitoroinniksi. Rahanpesulain 3 luvun 4 § sisältää säädökset asiakkaiden jatkuvasta seurannasta. Pankin on järjestettävä asiakkaan toiminnan laajuuteen ja laatuun, asiakassuhteen kestoon ja pysyvyyteen sekä riskeihin nähden riittävä seuranta, varmistaakseen asiakkaan toiminnan vastaavan ilmoitusvelvollisen saamaa kokemusta ja tietoa asiakkaasta ja tämän toiminnasta. (Wuolijoki 2022, 118–119.)

Pankilla on rahanpesulain 4 luvussa säädetty velvollisuus ilmoittaa epäilyttävästä liiketoimesta, kuten maksutapahtumista, keskusrikospoliisin yhteydessä toimivalle rahanpesun selvittelykeskukselle. Laissa ei ole tarkkoja täsmennyksiä, miten vahvoja perusteiden on oltava ilmoitusvelvollisuuden syntymiselle, mutta tarkoituksenmukaisena lähtökohtana voidaan pitää sitä, ettei ilmoituskynnys saa muodostua korkeammaksi kuin poliisin esitutkintakynnys. Tehokkaan viranomaisresurssien käytön kannalta on tärkeää, että ilmoituskynnys ei kuitenkaan ole todella matala maksuliikenteen tapahtumamäärien ollessa suuria. Pankin ja sen työntekijöiden oikeusturvan kannalta tärkeää on se, että poliisille tehty rahanpesuilmoitus osaltaan siirtää vastuun rahanpesun torjunnasta ja sen tutkinnasta poliisille. Pankilla on rahanpesuilmoituksen tekemisen jälkeenkin velvollisuus seurata asiakkaan toimintaa ja tuntea asiakas, mutta pankki tai sen edustajat eivät voi enää olla vastuussa rahanpesurikoksesta, jos rahanpesuilmoitus poliisille on tehty. (Wuolijoki 2022, 119.)

Rahanpesun ja terrorismin estämisessä pankilla on rikostorjunnallinen rooli. Pankin on saatava asiakkaalta selvityksiä tavalla, joka ei ole tyypillistä yksityiselle liikeyritykselle sekä seurattava asiakkaan toimintaa jatkuvasti. Asiakkaalle ei lainsäädännössä ole säädetty suoranaista velvollisuutta antaa pankille tietoja, mutta pankilla on oikeus tehdä rahanpesuilmoitus, rajoittaa asiakkaan pankkipalveluita tai irtisanoa pankkipalveluja tehdyt sopimukset tilanteissa, joissa asiakas ei anna tarvittavia tietoja. (Wuolijoki 2022, 120.)

Tehokas asiakassuhteen monitorointi eli toiminnan seuranta voi sivutuotteena paljastaa tapauksia, joissa asiakas on joutunut rikoksen tai petoksen uhriksi ja hänen varojensa ollaan siirtämässä rikollisille. Monitoroinnin ollessa reaaliaikaista, pankilla saattaa olla mahdollisuus pysäyttää maksu sekä selvittää, onko asiakas tietoinen maksusta ja vastaako se hänen tahtoaan. Pankilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta tällaiseen petoksantorjuntatyöhön eivätkä pankkitekniset järjestelmät aina mahdollista reaaliaikaista maksun seuranta. (Wuolijoki 2022, 120.)

4.2 Ilmoitusvelvollisen selonottovelvollisuus

Ilmoitusvelvolliselle kuuluu rahanpesulain mukainen selonottovelvollisuus, jonka myötä ilmoitusvelvollisen eli pankin, havaitessa tavanomaisesta poikkeavan tai epäilyttävän liiketoimen, on sen selvitettävä liiketoimen perusteita sekä tarkoitusta ja hankittava saadun selvityksen perusteella, onko syytä tehdä rahanpesuilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle. (Rahanpesu.fi.) Rahanpesulain 4 luvun 1 §:n mukaan ilmoitusvelvollisen on täytettävä selonottovelvollisuuden viipymättä ilmoitettava rahanpesun selvittelykeskukselle epäilyttävästä liiketoimesta, jotta varoja ei siirrettäisi viranomaisten ulottumattomiin. (Finanssivalvonta 2010.)

On mahdollista, että valvottava havaitsee epätavanomaisen tai epäilyttävän liiketoimen vasta myöhemmässä vaiheessa. (Finanssivalvonta 2010.) Ilmoitus tulee rahanpesulain 4 luvun 1 §:n mukaisesti tehdä riippumatta siitä, onko asiakassuhde perustettu tai siitä kieltäydytty tai onko liiketoimi keskeytetty, suoritettu tai siitä kieltäydytty. Ilmoitusvelvollisella on rahanpesulain 4 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan

mahdollisuus tehdä ilmoitus epäilyttävästä enimmäismääräksi asetettua kynnsarvoa ylittävästä yksittäisestä suorituksesta tai maksusta sekä useasta toisiinsa liittyvästä maksusta tai suorituksesta.

Rahanpesuilmoitus on tehtävä Finanssivalvonnan antaman ohjeistuksen mukaisesti rahanpesun selvittelykeskukselle ainakin seuraavissa esitetyissä tilanteissa:

- Asiakas on haluton antamaan selvitystä pyydetystä tiedoista
- Asiakkaan liiketoimi vaikuttaa epäilyttävältä liiketoimen taustoista tehdyn selvityksen jälkeenkin
- Epätavanomainen liiketoimi havaitaan jälkeinpäin tai jälkeinpäin ilmenee sellainen seikka, joka tekee liiketoimesta epäilyttävän
- Palveluntarjoaja suorittaa epäilyttävän liiketoimen, kieltäytymisen vaikeuttaessa tapauksen tai edunsaajan selvittämistä
- Palveluntarjoaja kieltäytyy epäilyttävästä tai poikkeavasta liiketoimesta.

Pankin keskeisiin velvoitteisiin rahanpesun torjumisessa kuuluu asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen. Asiakkaan tunnistamisella tarkoitetaan asiakkaan henkilöllisyyden toteamista. Tunnistaminen on tärkeää vastuuvollisten yksilöinnin sekä järjestelmien luotettavuuden kannalta. (Wuolijoki 2022, 115.) Pääsäännön mukaan valvottavalla eli ilmoitusvelvollisella ei saa olla tunnistamattomia asiakkaita. (Finanssivalvonta 2010, 12.) Rahanpesulain 3 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan ilmoitusvelvollisen tulee järjestää asiakkaan toiminnan laajuuteen ja laatuun, asiakassuhteen kestoon ja pysyvyyteen sekä riskeihin nähden riittävän lainen seuranta varmistaakseen, että asiakkaan toiminta vastaa sitä tietoa ja kokemusta, joka ilmoitusvelvollisella on asiakkaasta ja tämän toiminnasta.

Rahanpesulain 3 luvun 2 § sisältää säädökset pankin velvollisuudesta tunnistaa asiakas ja todentaa tämän henkilöllisyys. Valvottavalla on aina pääsäännön mukaan oikeus kieltäytyä uusien asiakkaiden otosta, kun henkilö ei luovuta itsestään tai toiminnastaan asiakassuhteen syntymiseen vaadittavia tietoja tai kun toiminnan luonne tai palkka eivät vastaa valvottavan laatimaa liiketoimintastrategiaa. Kun ky-

seeseen tulee luottolaitos, ei ilmoitusvelvollinen saa lain mukaan toteuttaa maksutilin kautta tapahtuvaa maksua, ellei tämä pysty toteuttamaan laissa säädettyjä toimia asiakkaan tuntemiseksi. (Finanssivalvonta 2010, 12–20.)

Ilmoitusvelvollisen tulee tuntea asiakkaansa toiminta siten, että epäilyttäviin liiketoimiin on mahdollista puuttua. Ilmoitus on tehtävä mahdollisimman nopeasti, jotta kohteena olevia varoja tai muuta omaisuutta ei onnistuta siirtämään viranomaisten ulottumattomiin. (Aluehallintovirasto 2021, 7.) Rahanpesulain 3 luvun 4 §:n mukaan ilmoitusvelvollisen tulee hankkia tietoja asiakkaansa ja tämän tosiasiallisen edunsaajan toiminnasta kuten liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä tuotteen tai palvelun käyttämiselle asetetuista perusteista. Tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan henkilöä, joka käyttää tosiasiallisesti määräysvaltaa oikeushenkilössä, vaikka itse omaisuus tai omistusoikeus on toisen nimissä. (Eurooppa-neuvosto / Euroopan unionin neuvosto 2024.) Tietojen hankkiminen perustuu rahanpesulain 3 luvun 4 §:n mukaisesti ilmoitusvelvollisen oikeuteen hyödyntää asiakkaasta tai tämän tosiasiallisesta edunsaajasta saatavilla olevia tietoja asiakasta koskevan riskiarvion laatimiseksi sekä ylläpitämiseksi, rahanpesun ja terrorismin estämiseksi sekä ilmoitus- ja selonottovelvollisuuden täyttämiseksi. Ilmoitusvelvollisen on rahanpesulain 3 luvun 4 §:n mukaan huomioitava erityisesti asiakkaiden tiedot peräisin olevan tietolähteen luotettavuuteen ja uskottavuuteen.

Asiakkaan tuntemisella tarkoitetaan asiakkaan taloudellisen tilanteen sekä liiketoiminnan tuntemusta. Pankkien tulee siten pääsäännön mukaan tunnistaa ja tuntea asiakas sekä tämän toiminnan laajuus sekä laatu. Tunteminen on olennaista, sillä sen avulla erilaiset poikkeukselliset transaktiot voidaan tunnistaa ja tarvittaessa tutkia paremmin. Asiakkaan tunnistamiseen sisältyvät kaikki ne menettelyt, joilla valvottava varmistuu asiakkaan henkilöllisyydestä ja tämän toiminnasta sekä taustoista. (Finanssivalvonta 2010, 12–20.)

4.3 Rahanpesuilmoitus ja sen indikaattorit

Rahanpesuilmoitusten määrät ovat kasvaneet trendinomaisesti viime vuosina. Rahanpesuilmoituksissa keskeiseksi kysymykseksi nousee usein ”väärin positiivisten” ratkaisu. ”Väärillä positiivisilla” tarkoitetaan sitä, että raportoidaan rikos,

vaikka sellaista ei tosiasiaassa ole. (Andersén 2020, 35.) Rahanpesuilmoitus on tällaisista ”vääristä positiivisista” huolimatta tehtävä matalalla kynnyksellä, huolellisesti sekä viipymättä keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle. Rahanpesuilmoitus ei ole rikosilmoitus vaan enemmänkin tutkintapyyntö. Kyseessä on ilmoitus, joka perustuu ilmoitusvelvollisen finanssimarkkinoilla havaitsemaan tavanomaisesta poikkeavaan toimeksiantoon tai liiketoimeen. Rahanpesuilmoituksen tekemiselle ei laissa ole säädetty rahamääräistä vähimmäisrajaa, joten ilmoitusvelvollisen ei tarvitse osata arvioida tai tietää, mitä rikos koskee. (Andersén 2022, 131.)

Rahanpesun selvittelykeskukselle tulleiden vuosittaisten ilmoitusten määrästä voidaan päätellä, että kynnys rahanpesulain mukaisen ilmoituksen tekemiseen on matala. Ilmoitusvelvolliset eivät vaikuta pääasiassa panttaavan ilmoituksen tekemistä ainoastaan tilanteisiin, joissa syy omaisuuden alkuperään kohdistuvalle epäilylle on jo selkeä. Tällainen ilmoitusalttius kertoo siitä, että ilmoitusvelvolliset haluavat rikosoikeudellisesti toimia varman päälle, joka osaltaan on myös järkevää riskien hallintaa. (Hyttinen 2021, 594.)

Ilmoitus tehdään rahanpesun selvittelykeskuksen sovellusta käyttäen sähköisesti. Ainoastaan rahanpesulain mukaiset ilmoitusvelvolliset voivat rekisteröityä ilmoitussovellukseen. Erityisistä syistä johtuen ilmoitus voidaan tehdä myös muuta salattua yhteyttä tai muutoin tietoturvallista menettelyä käyttäen. (Aluehallintovirasto 2021, 31.) On kuitenkin edellä todetun Netvisor KYC-palvelun tekemän tutkimuksen perusteella todettava, että pankki-, finanssi- investointi-, ja vakuutusalan yritykset noudattavat rahanpesulain velvoitteiden osalta sähköistä ilmoitustapaa paremmin kuin muut. Rahanpesulain velvoitteiden hoitamiseen liittyvän ohjelmiston tai palvelun käyttö ei pankkisektorilla ole kuitenkaan yleistä. (Netvisor KYC 2023.)

Rahanpesulain 4 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan ilmoitusvelvollisen tulee maksutta antaa kaikki epäilyn selvittämisen kannalta olennaiset ja välttämättömät asiakirjat ja tiedot, rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisen tulee myös 1 §:n 4 momentin mukaan vastata kohtuullisessa määräajassa rahanpesun selvittely-

keskuksen tietopyyntöihin. Ilmoituksen tekeminen on tehtävä asiakkaiden sekä valvottavan henkilöstöön kuuluvan siitä tietämättä. Rahanpesun ilmoitusvelvollisuuteen liittyy vahvasti työntekijöiden suojeluvelvoite. Suojeluvelvoite tarkoittaa sitä, että työnantajalla on oltava asianmukaiset ja riittävät menettelyperiaatteet niiden työntekijöiden suojelemiseksi, jotka tekevät rahanpesun selvittelykeskukselle ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista. (Finanssivalvonta 2010, 17.)

Ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi hankitut välttämättömät tiedot sekä niihin liittyvät asiakirjat, on ilmoitusvelvollisen puolesta säilytettävä viiden vuoden ajan. Tällaisia välttämättömiä tietoja sekä asiakirjoja ovat esimerkiksi asiakkaan tuntemiseen liittyvät tiedot sekä tiedot, joita ilmoitusvelvollinen on hankkinut täyttäänsään selonottovelvollisuutta. Tiedot ja asiakirjat on poistettava viiden vuoden kuluessa epäilyttävän liiketoimen suorittamisesta tai asiakassuhteen päättymisestä, ellei niiden edelleen säilyttäminen ole rikostutkinnan, vireillä olevan oikeudenkäynnin tai ilmoitusvelvollisen oikeuksien turvaamiseksi välttämätöntä. (Aluehallintovirasto 2021, 31.)

Ilmoitusvelvollista koskee rahanpesulain 4 luvun 4 §:n mukainen salassapitovelvollisuus. Pankki ei saa salassapitovelvollisuuden nojalla paljastaa rahanpesuilmoitukseen liittyviä seikkoja, kuten tekemistä ja selvittely taholle, joka on epäiltynä tai muille henkilöille. (Andersén 2023, 133.) Pankin sisällä rahanpesuilmoituksia koskevat tiedot on syytä käsitellä hyvin luottamuksellisesti. (Wuolijoki 2022, 119.) Huomioitavaa on, että salassapitovelvollisuus koskee myös henkilöitä, jotka ovat Ilmoitusvelvollisen palveluksessa sekä niitä, jotka ovat saaneet salassa pidettäviä tietoja rahanpesutapaukseen liittyen. Ilmoitusvelvollinen saa salassapitovelvollisuuden estämättä luovuttaa tiedon siitä, miten ilmoitus on tehty sekä tiedot ilmoituksen sisällöstä samaan rahoitusryhmittymään kuuluvalla Suomessa tai toisessa ETA-valtiossa toimiluvan saaneelle yhteisölle. Tieto voidaan luovuttaa myös sellaisille muussa kuin ETA-valtiossa toimivalle toimiluvan saaneelle yhteisölle, jota koskee lakia vastaavat velvoitteet ja yhteisöä valvotaan näiden velvollisuuksien noudattamisessa. (Andersén 2020, 133.) Ilmoitusvelvollisen asiakkaalla eli rekisteröidyllä ei ole oikeutta tarkastaa sellaisia tietoja tai asiakirjoja, jotka ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi on hankittu. Ilmoitusvelvollisella ei ole oikeutta paljastaa

kenellekään epäilyttävästä liiketoimesta tehtyä ilmoitusta tai asiaan liittyvää selvittelyä. Salassa pidettäväksi tiedoiksi luokitellaan myös ilmoituksen tekijän nimi ja henkilöllisyys. (Aluehallintovirasto 2021, 32.)

Rahanpesun selvittelykeskuksen tekemän puolivuotiskatsauksen mukaan vuoden 2023 ensimmäisen puolikkaan aikana rahanpesurekisteriin kirjattiin yhteensä 203 432 ilmoitusta. Pankkien tekemien ilmoitusten määrä kesäkuussa 2023 oli 8 275, jolloin ilmoitusten määrä kasvoi 21 % edellisvuosiin verrattuna. Lähtökohdaisesti rahanpesuilmoituksissa käytetyt indikaattorit voidaan jakaa kahteen pääluokkaan, joista ilmoitusvelvollinen voi valita ilmoitukseensa yhden tai useamman indikaattorin, joilla kuvaa raportoitavan epäilyttävän liiketoimen piirteitä. Rahanpesuilmoitusten indikaattorit ovat: 1) laadulliset indikaattorit ja 2) summarajaindikaattorit. (Rahanpesun selvittelykeskus 2023, 9–10.)

Kuvio 5. Kymmenen yleisimmän laadullisen indikaattorin ilmaantuvuuden rahanpesuilmoituksissa aikavälillä 06/2022–06/2023 (Poliisi.fi.)

Laadulliset indikaattorit kuvaavat liiketoimen luonnetta ja mahdollisia liiketoimeen kohdistuvia muita epäilyksiä. Kuviossa 5 on rahanpesun selvittelykeskuksen tietoon vuonna 2022–2023 tulleista yleisimmistä laadullisen indikaattorin ilmaantuvuuksista. Kuvioista voidaan havaita, että ilmoitusvelvolliset luokittelevat epäilyttävän liiketoimen useimmiten epätavallinen siirto- kategoriaan. Aiempiin vuosiin verrattuna myös käteisvarojen kierrätystä, lukuisia käteisnostoja ja lukuisia käteispanoja kuvaavien indikaattorien ilmaantuvuus oli huomattavassa kasvussa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2023, 10.)

Summaindikaattori	06/2020	06/2021	06/2022	06/2023
Ei arvoa	5.9%	13.2%	6.8%	5.0%
1 - 9 999 (€)	23.6%	30.6%	43.7%	30.9%
10 000 - 49 999 (€)	39.6%	30.4%	30.8%	38.2%
50 000 - 99 999 (€)	11.4%	9.4%	8.2%	12.2%
100 000 - 499 999 (€)	13.7%	12.9%	8.4%	11.0%
Yli 500 000 (€)	5.7%	3.5%	2.1%	2.7%

Taulukko 1. Muissa kuin kynnysarvoilmoituksissa käytettyjen summaindikaattorien osuudet aikavälillä 06/2020–06/2023 (Poliisi.fi.)

Rahanpesuilmoitusten summarajaindikaattorit perustuvat epäilyttävän liiketoimeen sisältyvien varojen kokonaisarvoon. Indikaattoreilla pyritään ilmaisemaan ilmoitettavaan tapaukseen liittyvien varojen tai omaisuuden rahallinen kokonaisarvo. Taulukosta 1 voidaan havaita, että suurin osa tehdyistä rahanpesuilmoituksista ovat olleet arvoltaan 10 000–49 999 euroa. (Rahanpesun selvittelykeskus 2023, 9–11.)

4.4 Liiketoimista pidättäytyminen

Pankin velvollisuudet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä eivät rajoitu ainoastaan asiakkaan tuntemiseen, rahanpesuilmoituksiin tai asiakkaan toiminnan tarkkailuun. Pankilla on nimittäin tietyissä tilanteissa velvollisuus pidättäytyä liiketoimista esimerkiksi rahanpesuepäilyihin liittyvistä syistä. Tällainen kieltäytymisvelvoite syntyy puutteellisten liiketapahtuma- tai asiakastietojen perusteella. Asiakkaalle voi aiheutua vahinkoa, jos pankki pidättäytyy tarjoamasta pankkipalveluita. Pankin noudattaessa rahanpesulain sääntelyä on kuitenkin selvää, ettei pankki voi tilanteessa joutua korvausvastuuseen. (Wuolijoki 2022, 121–123.)

Rahanpesulain 3 luvun 1 §:n mukaan, ellei pankki pysty toteuttamaan asiakkaan tuntemiseksi säädettyjä toimia, ei pankki saa perustaa asiakassuhdetta, ylläpitää liikesuhdetta, toteuttaa maksutapahtumaa maksutilin kautta tai suorittaa muuta liiketointia. Rahanpesulain 4 luvun 5 § sisältää säädökset liiketoimen keskeyttämisestä epäilyttävien piirteiden vuoksi. Lain 4 luvun 5 §:n mukaan liiketoimesta tulee kieltäytyä tai se tulee keskeyttää lisäselvityksiä varten, jos pankki epäilee liiketoimeen yhdistettyjä varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tai siitä rangaistavaan yritykseen. Pankilla on oikeus suorittaa liiketoimi loppuun, jos liiketointia ei voida

jättää kesken tai sen keskeyttäminen vaikuttaisiin tosiasiallisen edunsaajan selville saamiseen. (Wuolijoki 2022, 122.)

4.5 Ilmoitusvelvollisen riskiarvio

Rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisen on laadittava rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien arvioimiseksi ja tunnistamiseksi riskiarvio. Ilmoitusvelvollisen on otettava riskiarvion laadinnassa huomioon toimintansa koko, laajuus ja luonne sekä oltava riittävät menettelytavat, toimintaperiaatteet ja valvonta rahanpesun riskien vähentämiseksi ja tehokkaaksi hallitsemiseksi. (Finanssivalvonta 2023.) Riskiarvion tarkoituksena on, että ilmoitusvelvollinen arvioi ja ymmärtää, miten yrityksen palveluita voidaan käyttää hyväksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen. Tarkoitus on myös arvioida, miten toimija voisi itse vähentää riskejä joutua rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen välikädeksi. (Aluehallintovirasto 2021, 4.)

Riskiperusteisella lähestymisellä asiakkaan tuntemisessa tarkoitetaan sitä, että valvottava suhteuttaa asiakkaan tuntemista koskevat toimenpiteet asiakkaille tarjottavien palveluiden sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen muodostamiin riskeihin. Pankin tulee kohdistaa tehostettuja tuntemismenettelyjä asiakassuhteisiin, palveluihin tai liiketoimiin, joihin arvioidaan liittyvän normaalia enemmän väärinkäytösriskejä. Valvottava luo täten omaan toimintaansa soveltuvat sekä riskeihin suhteutetut menetelmät asiakkaan tuntemiseen ja riittävät riskienhallintamenetelmät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen, mutta myös väärinkäytösten estämiseen. (Finanssivalvonta 2010, 12–13.)

Ilmoitusvelvollisen tulee rahanpesulain 3 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rahanpesun rahoittamiseen liittyviä riskejä arvioidessaan ottaa huomioon riskiperusteinen arviointi eli maihin tai maantieteellisiin alueisiin, asiakkaisiin, tuotteisiin, liiketoimiin, jakelukanaviin sekä palveluihin liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Ilmoitusvelvollisen tulee rahanpesulain 3 luvun 1 §:n 4 momentin noudattaa riskiperusteiseen arviointiin pohjautuen asiakkaan tuntemista koskevia toimia koko asiakassuhteen ajan. Ilmoitusvelvollisen on voitava lain 3 luvun 1

§:n 5 momentin mukaisesti valvontaviranomaiselle asiakkaan tuntemista ja jatkuvaa seuranta koskevien menetelmien olevan riittäviä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskin kannalta.

Riskiarvion tarkoituksena on saada jokainen ilmoitusvelvollinen ymmärtämään ja tunnistamaan omaan toimintaansa liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Ilmoitusvelvollisen tunnistautuessa ja arvioidessa riskit, kykenee se mitoittamaan riskien hallintakeinot oikein suhteessa riskiin. Rahanpesulaki sisältää useita velvoitteita, joiden noudattamisen edellytyksenä on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvion laatiminen. Ilmoitusvelvollisen tulee velvoitteiden mukaan noudattaa esimerkiksi asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteita riskiperusteisesti, koko asiakassuhteen ajan. Ilmoitusvelvollisen tulee pystyä osoittamaan finanssivalvonnalle, että asiakkaan jatkuvaa seuranta sekä tuntemista koskevat menetelmät tai toimenpiteet ovat riittävät riskien kannalta. (Finanssivalvonta 2023.)

Aluehallintovirasto on valvoessaan ilmoitusvelvollisten riskiarvioita ja tehdessään tarkastuksia rahanpesulain mukaisiin ilmoitusvelvollisiin vuonna 2022, havainnut merkittäviä puutteita riskiarvioiden lainmukaisuudessa. Aluehallintovirasto pyysi nähtäväkseen yli 175 riskiarviota eri ilmoitusvelvollisten aloilta, mukaan lukeutui myös rahoituspalveluiden tarjoajia. Riskiarvion tarkoituksena on aluehallintoviraston mukaan antaa ilmoitusvelvollisille ymmärrystä ja arviointikykyä siihen, miten yrityksen palveluita ja tuotteita voidaan käyttää hyväksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisessa. Tunnistamalla ja arvioimalla, omaan toimintaansa kohdistuvia riskejä, pystyvät ilmoitusvelvolliset luomaan toimintaansa menettelyjä, joilla rahanpesua ja terrorismin rahoittamista voitaisiin estää ja havaita. (STT 2023.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä rahanpesulain velvoittamasta ilmoitusvelvollisuudesta seuraa sekä sitä, voiko likainen raha puhdistua. Tutkimus käsitteli rahanpesulain velvoittamaa ilmoitusvelvollisuutta pankkitoimijoiden näkökulmasta. Tämän tutkimuksen viimeisessä luvussa käsitellään tutkimustuloksia sekä tutkimuksen pätevyyttä, eettisyyttä ja luotettavuutta. Luku sisältää myös jatkotutkimusehdotuksia.

5.1 Tutkimustulokset

Historia on osoittanut, että muutokset kansainvälispoliittisella agendalla voivat olla yllättäviä ja nopeita. Rahanpesurikosten näkökulmasta kehitystä voidaan kuitenkin pitää varsin mielenkiintoisena. (Hyttinen 2021, 57.) Rahanpesusta on esitetty lukuisia sisällöltään erilaisia määritelmiä. Rahanpesun määritelmä on siten vaihteleva keskustelijan näkökulmasta ja arvomaailmasta riippuen. Kansallisissa lainsäädännöissä sekä kansainvälisissä sopimuksissa esiintyvät legaalimääritelmät ovat huomattavan monimutkaisia, useista elementeistä koostuvia. (Heikinheimo 1999, 10.) Yksinkertaisimpien määritelmien mukaisesti rahanpesu on toimintaa, joilla rikollisen toiminnan tahraama omaisuus puhdistetaan. Joidenkin määritelmien mukaisesti rahanpesun kohteena olevan omaisuuden alkuperän ei tarvitse olla peräisin rikollisesta toiminnasta. Rahanpesun voidessa kohdistua kuitenkin mistä tahansa rikoksesta saatuun omaisuuteen, ei ilmiötä ole syytä rajoittaa pestävän omaisuuden tuotaneen rikosnimikkeen perusteella. (Heikinheimo 1999, 11.)

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä tässä tutkimuksessa oli voiko ”likainen raha” puhdistua. Tutkimuksen osoittavat, että rahanpesussa ei aina ole kyse isoista summista vaan hyvin, kokoluokaltaan, pienetkin teot voivat olla vahingollisia. Tutkimustulosten mukaan rahanpesun tekotavat voivat siis olla toisistaan hyvinkin poikkeavia ja kohteena olevat varat eri suuruisia. Rahanpesua voi siten olla muukin kuin elokuvamainen, miljoonien eurojen, arvoinen toiminta. Andersén (2020) on korostanut teoksessaan, että taloudellista hyötyä tavoitteleviin rikoksiin kohdistuu tutkimusten mukaan vahvasti rahaliikenne sekä muunlaiset transaktiot, kuten huume-

kauppa ja terrorismi. Tehdyn tutkimuksen perusteella lähtökohtaisesti voidaan todeta, että kaikki maailman raha on likaista ja rahanpesu on liitoksissa useimpiin maailman rahoitusjärjestelmiin.

Rikoshyödyn häivyttämistä ja peittämistä on saatujen tutkimustulosten perusteella pidettävä rikosvastuuta edellyttävänä seurauksina. Hyttisen (2021) mukaan rahanpesusta on haasteellista tuoda esiin selkeä yksipuolinen näkökulma, sillä tekemudoltaan tai moitittavuudeltaan rahanpesu voi olla hyvin eritasoista toimintaa. Tutkimusten perusteella voidaan todeta, että edellytyksenä seurausta edellyttävässä rahanpesussa on pidettävä rikoshyödyn peittämistä tai häivyttämistä. Edellytys on perusteltavissa rahanpesukriminalisoinnin tekoverbillä, sillä rikoshyödyn peittäminen ja häivyttäminen ovat nimenomaisesti rangaistavaksi säädettyjä tekoja.

Likainen raha viittaa rikoksen tuottamaan hyötyyn tai sen tilalle tulleeeseen omaisuuteen eli lähtökohtaisesti kaikkeen rikollisesta toiminnasta peräisin olevaan omaisuuteen. Hyttinen (2021) toteaa teoksessaan, että kaikki rahanarvoinen omaisuus, joka on rikoksella tai rangaistavaksi säädetyllä teolla hankittu sekä rikoshyödyn synnyttämä omaisuuden lisääntyminen, on rahanpesukriminalisoinnin mukaista likaista rahaa. Vakiintuneesti voidaan todeta, että omaisuus pysyy likaisena sen muodon muuttumisesta riippumatta eikä omaisuuden likainen alkuperä katoa, vaikka varat saatettaisiin osaksi laillisia talousjärjestelmiä. Rikoshyödyn sekoituksessa laillisiin varoihin, pysyy sen asema samana, jonka seurauksena yhteys uuden ja vanhan omaisuuden välillä ei katkea. Varojen alkuperä ei täten katoa, vaikka rikoksella saatu hyöty muutetaan esimerkiksi kiinteästä omaisuudesta, kuten omistusasunnosta, arvopapereiksi ja myöhemmässä vaiheessa sähköisiksi varoiksi, joita voidaan sähköisesti siirrellä maasta toiseen. Raha pysyy likaisena riippumatta tuoton tai arvonnousun käyttötarkoituksesta. Edellä todetun perusteella on syytä todeta, että omaisuuden likaisuus on pysyvä ominaisuus, jota rahanpesu ei puhdistaa.

Pohdittaessa likaisen rahan puhdistumista rikoslain sanamuodon näkökulmasta, on syytä todeta, että rahanpesun tunnusmerkistön täytyminen edellyttää aina kohteen olevan rikoksella saatu tai sen tilalle tullutta omaisuutta. Sahavirta (2008) on väitöskirjassaan todennut, että kuluneella ajalla voi olla vaikutuksia likaisen rahan

puhdistumiseen sekä sen, että esirikoksen ja rahanpesun ajallinen suhde on sidottava soveltamisalan rajoituksiin sekä rangaistussäännön sanamuotoon. Oikeuskäytäntö tai sanamuoto eivät lähtökohdan mukaan kuitenkaan edellytä rahanpesun soveltamisalan rajoituksia ajallisen suhteen näkökulmasta tehtyyn esirikokseen. Esirikoksen tuottaman tai sillä hankitun omaisuuden tai niitä vastaavanlainen status säilyy rikoslain 32 luvun sanamuodon perusteella niin kauan, kunnes kausaalisuhde voidaan todeta esirikoksen ja rahanpesun kohteen välillä. Edellä todetun perusteella, voimme siis todeta, että rikollisella toiminnalla saatu omaisuus menettää rikoshyödyllisen aseman vasta, kun esirikoksen tai sillä saavutetun hyödyn syy-seuraussuhde katkeaa.

Menettämisseuraamuksella on katsottu olevan vaikutuksia likaisen rahan puhdistamiseen. Heikinheimo (1999) on tutkimuksessaan todennut, että ajan kuluminen johtaa siihen, ettei omaisuutta katsota rikoksella hankituksi eikä se sen myötä voi olla rahanpesun kohteena. Likainen raha on siis menettämisseuraamuksen vanhentumisen myötä mahdollista puhdistua, sillä menettämisseuraamusta ei voida enää tuomita sen jälkeen, kun se on valtiolle menetetty. Rikoslain 8 luvun 9 § tukee tätä väitettä, sillä sen mukaisesti seuraamusta ei saa tuomita, mikäli teosta ei vanhentumisen vuoksi saa tuomita rangaistusta.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli indikoiko ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättäminen lähtökohtaisesti tahallisuutta, törkeää tuottamusta vai tavallista rankaisematonta tuottamusta. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättämisen on todettu olevan vaikea ja kiinnostava kysymys, eikä siihen voida aina antaa yksiselitteistä tai tyhjentävää vastausta. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnissä on kyse kontekstuaalisesta eli tilannekohtaisesta tulkinnasta, joten jokaisen ilmoitusvelvollisen kohdalla on yksilökohtaisesti arvioitava henkilöön ja tilannekohtaiseen tulkintaan liittyvät seikat, joihin päätös perustetaan. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämättä jättämisestä ei koskaan tule tulkita automaattisesti tahallisuutena, ellei tekijän tahallisuus ole selvillä ja olemassa sitä tukevia seikkoja. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi kuitenkin johtaa vastuuseen tahallisesta rahanpesusta.

Lähtökohtaisesti tutkimusten perusteella voidaan todeta, että ilmoitusvelvollinen, joka tietoisesti ryhtyy rikoshyötyyn ja pesee sitä, syyllistyy tahalliseen rahanpesuun. Hyttinen (2021) on teoksessaan kuitenkin todennut arvioinnin vaikeaksi tilanteissa, joissa ilmoitusvelvollisen tietämättömyyttä rikoshyötyyn ryhtymiseen, ei voida osoittaa. Tutkimusten valossa on syytä todeta, että mitään perustelua sille, että ilmoitusvelvollisuudelle tyypillinen välinpitämättömyys tulisi arvioitavaksi vain huolimattomuutena, ei ole, vaan ilmoitusvelvollisen laiminlyödessä rahanpesulain mukaisen velvollisuutensa, voi seurauksena olla vastuu tahallisesta rahanpesusta.

Ilmoitusvelvollisten keskuudessa havaittiin olevan merkittäviä puutteita ja rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin on monia toisistaan poikkeavia syitä. Yleisimpinä tekijöinä rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöntiin on tutkimusten perusteella katsottu olevan rahanpesulain ymmärtämättömyys, usko asiakkaiden perusteelliseen tuntemiseen sekä ilmoituksen tekemisen työläisyys. Useat ilmoitusvelvolliset kokevat rahanpesulain velvoitteiden olevan epäselviä sekä niiden noudattaminen aikaa vievää ja stressaavaa. Yhä useammat ilmoitusvelvolliset uskovat tuntevansa omat asiakkaansa niin hyvin, etteivät koe rahanpesulain velvoitteita riittävinä prioriteetteina. Rahanpesulain mukaiset ilmoitusvelvolliset eivät usein kuitenkaan ymmärrä velvoitteen laiminlyönnin johtavan useimmissa tapauksissa rangaistukseen.

Tutkimusten perusteella voidaan todeta, että rahanpesulain noudattamatta jättäminen ei ole rikos. Ilmoitusvelvollisen huolimattomuudesta tai tahallisesti tehdystä lain rikkomisesta seurauksena todettiin olevan seurauksena rahanpesulain mukainen rikemaksu, julkinen varoitus tai seuraamusmaksu. Hyttinen (2021) on teoksessaan todennut, että ilmoitusvelvollisen laiminlyödessä lakia ja, jos tekoa ei voida pitää vähäisenä, on valvontaviranomaisella lain mukainen oikeus velvoittaa uhkasakon myötä ilmoitusvelvollinen täyttämään velvollisuutensa. Rahanpesulaissa on säädetty, että luotto- ja rahoituslaitoksille suunnattavat seuraamusmaksut perustuvat kokonaisarviointiin. Arvioitaessa rahanpesulain laiminlyöntiä ja sen rangaistavuutta, on huomioitava menettelyn kesto-aika, laajuus, laatu sekä tekijän taloudelli-

nen asema. Aiheutettu vahinko tai menettelystä saavutettu hyöty ovat myös avainasemassa, kun arvioidaan laiminlyönnin suuruutta. Luotto- ja rahoituslaitoksille määrättävä seuraamusmaksu todettiin olevan enintään 10 % edeltävän vuoden liikevaihdosta taikka 5 miljoonaa euroa. Tilannetta on aina arvioitava sen mukaisesti, kumpi vaihtoehto on suurempi.

Tutkimusten valossa on kuitenkin selvää, että ilmoitusvelvollisen tietoisesti pestessä rikoshyötyä, tulee kyseeseen tahallinen rahanpesu. Hyttinen (2021) on teoksessaan todennut, että riippumatta talletuksesta tehdystä ilmoituksesta, on kyse tahallisesta rahanpesusta, jos esimerkiksi pankkitoimihenkilö palkkiota vastaan sopii rikoksen tekijän kanssa käteisvarojen siirrosta pankkitilille. Tahallisuus aktivoituu Hyttisen mukaan pankkitoimihenkilön ottaessa vastaan rikoshyötyä. Tuottamus tulee tehdyn tutkimuksen mukaan kyseeseen, kun ilmoitusvelvollinen, kuten pankkitoimihenkilö, ryhtyy tekoon, huolimatta siitä, että olemassa on erityisen vahvat syyt epäillä omaisuuden alkuperää. Hyttisen teoksen pohjalta on selvää, että tekijän tiedostaessa varmaksi tai vähintään todennäköiseksi tahallisuusrelevantin selonottovelvollisuuden laiminlyönnin tai rikoshyötyyn ryhtymisen, on perusteltua syyttää tahallisesta rahanpesusta.

Netvisorin (2023) tekemän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että suurella osalla ilmoitusvelvollisista on vaikeuksia noudattaa rahanpesulain mukaisia velvoitteita. Suurimmat laiminlyönnit tapahtuvat nimenomaisesti rahanpesuilmoitusten osalta. Useimmat yrityksistä ilmoitti noudattavansa lakia, mutta todellisuus oli eri. Perusasioissa paljastui suuria puutteita ja ainoastaan 25 % finanssialan ilmoitusvelvollisista kertoi tehneensä rahanpesuilmoituksia rahanpesun selvittelykeskukselle. Tutkimuksen perusteella on todettava, että ilmoitusvelvollisten laiminlyönnit pohjautuvat nimenomaisesti väärinymmärryksiin, ymmärtämättömyyteen sekä pitkän ajan takaisten asiakassuhteiden tuomaan luottamukseen.

5.2 Tutkimuksen pätevyys, eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää tutkimuksenteossa noudatettavan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tiedon hankintaan sekä julkistamiseen liittyvät kysymykset ovat

yleisesti hyväksytyjä, joten jokaisen yksittäisen tutkijan vastuulla on tuntea ja noudattaa näitä yleisesti hyväksytyjä periaatteita. (Hirsjärvi ym. 2018, 23.) Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, vastuunkanto, rehellisyys ja arvostus. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu näiden peruseriaatteiden myötä 1) varmistaa tieteellisen toiminnan laatu menetelmissä, analyyseissä sekä suunnittelussa, 2) suunnitella, toteuttaa ja arvioida tieteellistä toimintaa sekä raportoida siitä avoimesti, yksityiskohtia salaamatta, puolueettomasti sekä oikeudenmukaisesti, 3) osoittaa arvostusta ja 4) kantaa vastuu tieteellisen toiminnan elinkaaresta. Hyvä tieteellinen käytäntö muodostuu menettelytavoista, joilla huolehditaan hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11.) Tutkimuksen voidaan todeta olevan eettisesti hyväksyttävä, sen noudattaessa eettisesti hyvää tieteellistä käytäntöä.

Tutkimusta voidaan arvioida esimerkiksi reliabiliteetin sekä validiteetin avulla. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on ollut tarkoituskin mitata. (Tilastokeskus.) Validiteetissa on lyhyesti kyse siis siitä, oikeuttavatko käytetyt tutkimusaineistot, menetelmät ja saadut tulokset esitetyt väitteet. Validiteetti tarkoittaa päätelmien sopivuutta, käyttökelpoisuutta ja mielekkyyttä, joita mittaus-tuloksista tehdään. (Hiltunen 2009.) Hyvässä oikeustieteellisessä tutkimuksessa tutkija osaa valita tutkimukseen sopivimmat tutkimusmenetelmät, joita käytetään taidokkaasti, asianmukaisesti ja joutuisasti. (Hirvonen 2011, 11.) Tutkimuksen ollessa tarkoituksen mukainen ja tutkimustulosten ollessa oikeita, voidaan validiteetti katsoa täytyneeksi. Tutkimus on perusteellisesti ja huolellisesti tehty, eikä tulokset pohjaudu mielipiteisiin tai ennakkoluuloihin, vaan teoreettisiin viitekehyksiin. Yleiset mielipiteet ja ennakkoluulot eivät riitä luomaan tutkimuksesta validia eikä siten mittaamaan rahanpesulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden arvioimista tai toimivuutta. Validiutta vahvistaa aiheen ajankohtaisuus sekä jatkuvuus.

Reliaabelius ilmaisee, miten toistettavasti ja luotettavasti käytetty tutkimus- tai mittausmenetelmä mittaa haluttua ilmiötä, toisin sanoen mittaustulosten toistettavuutta. Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimusta voidaan pitää reliaabelina eli toistettavana, jos esimerkiksi kaksi tutkijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. (Hirsjärvi ym. 2018, 231.) Tutkimuksen

voidaan todeta olevan reliaabeli tutkimustulosten ollessa aiemman kaltaisia, tarkkoja sekä yhdenmukaisia. (Hiltunen 2009.) Tutkimuksen laadun, ominaisuuksien ja merkityksen ollessa ei- sattumanvaraisia, voidaan tutkimusta pitää reliabiliteetin kannalta hyvänä. Toistettaessa tutkimus, olisivat saadut tulokset samanlaisia.

5.3 Jatkotutkimusehdotukset

Kansainvälinen rahanpesun ja terrorismin vastainen toimintaryhmä (FATF) on lopettanut vuonna 2023 Suomen tehostetun seurannan. FATF osoitti vuonna 2019 Suomelle lukuisia kehityskohteita, arvioidessaan maa-arvionsa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Suomi on muuttanut lainsäädäntöään, jonka myötä FATF on korottanut seurantaraportissaan Suomen arvosanoja. (Rahanpesu.fi 2023.) Toimintaryhmän laatiessa seuraavan maa-arvioinnin Suomesta 2027–2028, on kehitysehdotukseni se, että tutkittaisiin, ovatko FATF:in osoittamat kehityskohdeet korjaantuneet sekä ovatko lainsäädäntöuudistukset ja käytännön muutokset vaikuttaneet Suomen osalta seurantaraportin arvosanoihin.

Rahanpesulaki uudistui maaliskuussa 2023 ja sen velvoitteet astuvat voimaan 2024 vuoden maaliskuussa. Lakiuudistuksen myötä asiakkaan tuntemisvelvollisuus laajenee. Tämä tarkoittaa sitä, että rahanpesulain mukaisilla ilmoitusvelvollisilla tulee olla tehokkaat menettelytavat, toimintaperiaatteet sekä sisäinen valvonta, taatakseen lain asettamien velvoitteiden täsmällisen noudattamisen. (Netvisor.fi 2023.) Toinen jatkotutkimusehdotukseni onkin se, miten uudistuneen rahanpesulainsäädännön muutokset toteutuvat käytännössä ja mitä uusia käytännön järjestelyitä muutokset aiheuttavat ilmoitusvelvollisille.

LÄHTEET

Aaltonen, S. 2022. Rahanpesua perhepiirissä. Edilex. Viitattu 10.3.2024. <https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/29409.pdf>

Aarnio, A. 1989. Laintulkinnan teoria. Juva. WSOY.

Aluehallintovirasto. 2019. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvion yhteenvedo. Viitattu 17.1.2024. https://avi.fi/documents/25266232/60926372/2019_Riskiarvion+yhteenvedo_01.pdf/e87ae9d6-0705-9a8e-3323-480670277350/2019_Riskiarvion+yhteenvedo_01.pdf?t=1621598826192

Aluehallintovirasto. Rahanpesulain valvonta. Viitattu 4.3.2024. <https://avi.fi/asioi/yritys-tai-yhteiso/valvonta-ja-kantelut/raha-ja-omaisuus/rahanpesulain-valvonta#accordion-kbJ5vniyW8wF>

Aluehallintovirasto. 2022. Rahanpesua seteleillä ja kolikoilla – onko käteinen edelleen kuningas? Viitattu 6.3.2024. <https://avi.fi/blogi/kirjoitus/-/blogs/rahanpesua-seteleill-ja-kolikoilla-onko-k-teinen-edelleen-kuningas->

Aluehallintovirasto. 2021. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Ohjeita ilmoitusvelvollisille. Viitattu 17.3.2024. <https://avi.fi/documents/25266232/60926372/Rahanpesun+ja+terrorismin+rahoittamisen+estaminen+-ohje.pdf/4f2798b3-4ad5-26b1-ce6a-b900f7060a5c?t=1623242533332>

Andersén, A. 2020. Rahanpesun estäminen. Alma Talent. Helsinki.

Bank for International Settlements, 2013. Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism. Viitattu 18.2.2024. <https://www.bis.org/publ/bcbs252.pdf>

Cox, D. 2014. Handbook of Anti-Money Laundering.

Direktiivi 2015/849. Direktiivi (EU) 2015/849 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi annettu 20 päivänä toukokuuta 2015 rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta. Viitattu 6.1.2024. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>

Eurooppa-neuvosto. Euroopan unionin neuvosto. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuminen EU:ssa. Viitattu 4.2.2024. <https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/>

Finanssivalvonta. 2010. Asiakkaan tunteminen – rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Viitattu 4.1.2024. <https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/saantely/maarayskokoelma/standardit/2.4/2.4.std5.pdf>

Finanssivalvonta.fi. 2023. Finanssisektorin toimijalle - Riskiarvio. Viitattu 2.3.2024. <https://www.finanssivalvonta.fi/finanssisektorin-toimijalle/pankki/rahanpesun-estaminen/riskiarvio/>

Harmaa talous ja rikollisuus. Rahanpesu on kansainvälisen rikollisuuden voimälähde. Viitattu 6.3.2024. <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/hankkeet-ja-valvonta/hankkeet-ja-valvonta-2020/>

HE 228/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräksi näihin liittyviksi laeiksi. Eduskunta. Viitattu 29.2.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_228+2016.pdf?TSPD_101_R0=0814c91602ab2000c1e080239f2429e425eaff26f7593f4c903f3727f64a72b97278d0a58a49caec08b2d086d7143000b79888a0cf4eaa3e085a6c6ddaa1da8d5c9b71da0d74521a5393b96d4f5fc9c4095a11a04bf690b5f58af82d083fafad

Heikinheimo, S. 1999. Rahanpesu erityisesti kriminalisoinnin ja konfiskaation näkökulmasta. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia. Oy Edita Ab.

Hiltunen, L. 2009. Validiteetti ja reliabiliteetti. Graduryhmä 18.2.2009. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.3.2024. http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2018. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? – Opas oikeustieteen metodologiaan. Viitattu 12.3.2024. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/20149471-38b2-4cc8-94b7-2f6b3feed81d/content>

Husa, J., Multanen, A., Pohjalainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki. Talentum.

Hyttinen, T. 2021. Rahanpesu ja rikosvastuu. Helsinki. Alma Talent Oy.

Klein, L. 2008. Bank Secrecy Act/Anti-money Laundering. Nova.

Lahti, R., Koponen, P. 2007. Talousrikokset. Suomalainen lakimiesyhdistys.

L 28.6.2017/444. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Finlex. Viitattu 12.1.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170444>

Netvisor KYC / Visma Solutions. 2023. Kansallinen rahanpesulakikysely.

Netvisor KYC. 2023. Finanssialan omat näkemykset ja todellisuus rahanpesulain noudattamisesta eroavat kuin yö ja päivä. Viitattu 10.2.2024. <https://kycweb.netvisor.fi/blogi/finanssialalla-haasteita-rahampesulain-kanssa>

Netvisor. 2023. Rahanpesulaki muuttui – näin hoidat velvoitteet. Viitattu 3.3.2024. <https://netvisor.fi/blog/rahampesulaki-muuttui-nain-hoidat-lain-velvoitteet/>

Oikeusministeriö. 2010. Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet. Viitattu 12.1.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76217/27_2010_mietinto_66_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Peräaho, S. 2022. Onko rahanpesulla asianomistajaa? Edilex. Viitattu 12.1.2024. <https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/26387>

Rahanpesu.fi. Viitattu 6.1.2024. <https://rahanpesu.fi/etusivu>

Rahanpesun selvittelykeskus. 2023. Puolivuositarkastus. Viitattu 11.2.2024. <https://poliisi.fi/documents/25235045/67733116/rahanpesun-selvittelykeskuksen-puolivuositarkastus-2023.pdf/12cd36fc-bc50-7d1c-0bd0-6ab96a378deb/rahanpesun-selvittelykeskuksen-puolivuositarkastus-2023.pdf?t=1692019910690>

L 19.12.1889/39. Rikoslaki. Finlex. Viitattu 12.1.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki.

STT. Aluehallintovirasto havaitsi puutteita rahanpesulain mukaisten riskiarvioiden lainmukaisuudessa vuonna 2022. Viitattu 4.3.2024. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/69978976/aluehallintovirasto-havaitsi-puutteita-rahanpesulain-mukaisten-riskiarvioiden-lainmukaisuudessa-vuonna-2022?publisherId=69818103>

Tietoarkisto. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Viitattu 4.3.2024. https://www.fsd.tuni.fi/metodologia/kvali/L3_3_1.html

Tietoarkisto. Laadullinen tutkimus ja teoria. Viitattu 24.2.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodologia/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullinen-tutkimus-ja-teoria/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 3.3.2024. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Valtiovarainministeriö. Kansallinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio 2021. Viitattu 19.2.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163051/VM_2021_%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Wuolijoki, S. 2022. Pankkioikeus I. Helsinki. Alma Talent.

